№ 160 ՈՒՐԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍԻ 25

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍԻ 25 № 160

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Базарная ул. д. Тамамшева № 16. Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(36-րդ ՏԱՐԻ)
ԱԳԱՐԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 5 ՌՈՒԲԼԻ
Ամսական մէկ ռուբլի

Ամերիկա տարեկան	.	6 դօլլար
Եւրոպա »	. .	30 ֆրանկ
Պարսկաստան »	.	10 ռուբլի
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել	. . . .	40 կոպ.

Հաշուապահական և Գրասենեակային
ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐ
ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ԿԻՑ
(Իններորդ տարի)
Կուրսերում աւանդվում են. հաշւապահութիւն, առևտրական թղթակցութիւն, առևտրական օրէնսգիտութիւն և գեղագրութիւն։ Ցանկացողներին սովորեցվում է գրող մեքենայի վրա աշխատել։
Պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 15-ից 1908 թ.
Կուրսերը շարունակվում են ոչ պակաս 6 ամսից։ Պարապմունքները տեղի են ունենում երեկոները, շաբաթական երեք անգամ։
ՈՒՆԿՆԴԻՐ ԿԱՐՈՂ ԵՆ ԼԻՆԵԼ ԳՐԱԳԷՏ ԱՆՁԵՐ՝ ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻՑ
Ամբողջ կուրսի վճարն է 40 ռուբլի
Խնդիրները—Թիֆլիսի առևտրական դպրոցի դիրեկտորի անունով—ընդունվում են դպրոցի գրասենեակում՝ առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև 12-ը։
Դպրոցի դիրեկտոր՝ Գ. Գեխտման
(25, 31) առ. (ապ.) 2—1

ՕՋԱԽԻ ՇՈՒՐՋԸ

I

— Դէպի հայրենի օջախը։

Ահա այն առաջին տենչանքը, որ երևացել է պանդուխտ թիւրքահայի սրտում, երբ հասաւ նրա ականջին վերադարձի արտօնութեան լուրը։

Դա ոչ միայն պանդուխտի այրուած սիրտը և տանջուած հոգին սփոփելու մի յոյս էր, որ հնչեց երկար տարիներից յետոյ. այլ և քաղաքացիական պարտաւորութիւնների մի կոչը դէպի երկրի ժողովուրդը։

Հայրենի օջախը քայքայված վիճակի մէջ է և կարօտ է կազդուրման ու վերականգնման, որպէսզի կարողանայ պահել ժողովրդին և հնարաւորութիւն տալ նրան կատարելու իր պարտաւորութիւնները երկրի և պետութեան առաջ։

Օջախի շուրջը շատ են երևացել սուր կարիքներ, որոնք տարիներ շարունակ բաւարարութիւն չը ստանալով՝ այսօր սպառնական կերպարանք են ընդունել։ Ժողովուրդը տառապում է մի կողմից տգիտութեան, միւս կողմից սնանկութեան առաջադրած ծանր կենսական հանգամանքներում։

Եւ թիւրքահայը դառնալով դէպի իր հայրենի օջախը պէտք է հսկայական աշխատանք գործ դնէ նորից շէնացնելու երկիրը և պատրաստելու իր զաւակներին աւելի խելացի ու բեղմնաւոր կեանքի համար, քան կարող էր նա իրագործել անցեալի տըխրագին պայմաններում։

Թիւրքահայի հասարակական պարտաւորութիւնները իր երկրում անչափ մեծացել են և նա վերակազդուրելով իր քայքայված տնտեսութիւնը՝ միևնոյն ժամանակ պարտաւոր է ամենաեռանդուն և անձանձիր կերպով առաջ մղել իր մտաւոր և բարոյական վերածնութեան գործը։

Թէ ինչ կարիքներ և պահանջներ են դիզվել օջախի շուրջը, այդ պէտք է դառնայ թիւրքահայ բանիմաց մասի մտածութեան և հոգատարութեան առարկան։

Մենք կը նուիրենք յօդուածներ այդ խնդրին, աշխատելով նպաստել նրա պարզելուն և մշակելուն։

Ա. Քալանթար

ԹԻՒՐՔԻԱՆ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՇԵՄՔԻՆ

—

Վիէննա, 24 յուլիսի

«Կորրէսպօնդենց Բիւրօյին» Կ. Պոլսից հեռագրում են, որ ընդունված է մեծ վէզիրի և ամբողջ մինիստրութեան հրաժարականը։ («Հ. Գ.»)

—

Կ. Պոլիս, 24 յուլիսի

Մինիստրների խորհրդի մէջ տեղի ունեցած տարաձայնութիւնների պատճառով հրաժարական տուեցին շէյխ-իւլ-իսլամը, վակուֆների մինիստր Ալի-փաշան, ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստր Նաում-փաշան, ֆինանսների մինիստր Ռախիդ-փաշան և պետական խորհրդի նախագահ Թուրխան-փաշան։ Վերսկսվեց «Թակվինի-Վէկայ» պաշտօնական լրագրի լոյս տեսնելը։ («Հ. Գ.»)

—

«Рѣчь» լրագրին հեռագրում են Կ. Պոլսից.

Հայրենիք վերադարձող էմիգրանտների թիւը հաշւվում է 60,000 հայ և 80,000 մահմեդական։

Յուլիսի 17-ին բանտերից ազատված են բազմաթիւ կալանաւորներ, որոնք կրում էին իրանց պատիժ ընդհանուր յանցանքների պատճառով։

Խիստ միջոցներ են ձեռք առնվում հին ռէժիմի կողմնակիցների դէմ՝ արգելք լինելու նրանց կողմից բարենորոգումների հակառակ որևէ փորձ անելու դէմ։

—

Կ. Պոլսից յուլիսի 18-ին հեռագրում են «Рѣчь» լրագրին.

Եւրոպական գաւառներում գտնվող զօրքը յայտնում է, որ նա կազմ ու պատրաստ սպասելու է մինչև պարլամենտի գումարվելը։ Երիտասարդ թիւրքերի պարագլուխները իրանց նպատակը դեռ ևս կատարված չեն համարում։

Եւրոպական գաւառներից ստացվող տեղեկութիւնները իրերի դրութիւնը այնքան էլ նպաստաւոր կերպով չեն պատկերացնում։ Ադրիանուպօլիսը, Սալոնիկը, Մօնաստիրը գաւառների համար դարձել են վարչական կենտրոններ, և կենտրոնական կառավարութիւնը առ այժմ վճռողական ազդեցութիւն չունի։

Գաւառներում թերահաւատութիւնը դէպի սուլթանը աւելի է նկատելի դառնում, քան Կ. Պոլսում։

Լուրերին նայելով գեներալ-տեսուչ Հիլմի փաշայի ստացած հրահանգները պարլամենտական պատգամաւորների ընտրութիւններ կատարելու համար այնքան էլ չեն համապատասխանում 1876 թւականի սահմանադրութեանը և սահմանափակում են ընտրողական իրաւունքը։ Այդ պատճառով երիտասարդ-թիւրքերի կոմիտէտը Սալոնիկում հրատարակել է մի թռուցիկ-բողոք այդպիսի սահմանափակումի դէմ և պահանջում է լիակատար կերպով իրագործել սահմանադրութիւնը։ Թէ որչափ թոյլ է կենտրոնական իշխանութեան ազդեցութիւնը գաւառներում՝ այդ երևաց Հաքիր-Մելհամէի կալանաւորութեան դէպքից սահմանագլխի վրա։ Կալանաւորութիւնը տեղի է ունեցել ոչ թէ Կ. Պոլսից ուղարկված հրամանի համաձայն, այլ Ադրիանուպօլսի վալիի կարգադրութեամբ, որը գործել է տեղական երիտասարդ-թիւրքերի ճնշման ներքոյ։ Հաքիրի մօտ գտել են 63,000 թիւրքական լիրա (մօտ 620,000 ռուբլի) և գաղտնի փաստաթղթեր։ Նրան սահմանագլխից տարել են Ադրիանուպօլիս և նրա կրծքին ամրացնելով մի տախտակ, վրան գրել են իր բոլոր յանցանքները։ Հաքիրը, ինչպէս ասում են, չէ կարողացել տանել այդ բարոյական պատիժը և խելագարվել է։

Հակառակ երէկ տարածված այն լուրին՝ թէ սելամլըքը տեղի կունենայ Ստամբօլում, նա, ինչպէս ամեն ժամանակ, այս անգամ էլ կայացաւ Ըլդըզում։

Իտալական շոգենաւի մէջ պահված Սելիմ-Մելհամէն, որը իր ծառայութիւնը սկսել էր սերայում (պալատում), կօնցեսիաներ բաժանելու ժամանակ վաստակել է կաշառքներով 30 միլիօն ֆրանկ։

Կառավարութիւնը ոչինչ չունի հին ռէժիմի սպասաւորների անյայտանալու դէմ և չէ ուզում շոգենաւը կալանաւորել։ Բայց կարող է պատահել, որ նա կալանաւորվի երիտասարդ-թիւրքերի կողմից, որոնց իրաւասութեան ներքոյ են գտնվում ներկայումս Դարդանելում կանգնած նաւերը։

—

Վիէննա, 24 յուլիսի

Կ. Պոլսից հաղորդում են «Պօլիտիշէ-Կորրէսպօնդէնց» լրագրին, որ մարկիզ Պալլավիչինի, մեծ վէզիրի հետ խօսակցութեան ժամանակ, կրկին հաւաստիացումներ տուեց իր կառավարութեան յանձնարարութեամբ, որ Վիէննայի կաբինէտը առաջվան պէս իր սրտին մօտ է առնում Թիւրքիայի վիճակը և յոյս է տածում, որ սուլթանի որոշումը՝ վերականգնել սահմանադրութիւնը՝ աջող քայլ կը լինի թէ նրա և թէ օսմանեան կայսրութեան համար։ Պալլավիչինի շեշտեց, որ Աւստրո-Ունգարիան ստեղծված նոր պայմանների ժամանակ Թիւրքիային կը վերաբերվի նախկին բարեկամական զգացմունքներով։ Մեծ վէզիրը մեծ գոհունակութեամբ ընդունեց դեսպանի խօսքերը և թիւրքաց կառավարութեան կողմից շնորհակալութիւն յայտնեց Աւստրո-Ունգարիայի այդպիսի վերաբերմունքի համար։ Մեծ վէզիրը յայտնեց, որ նա կը շտապէ զեկուցանելու սուլթանին աւստրո-ունգարական դեսպանի խօսքերը։ («Հ. Գ.»)

—

Բէլգրադ, 24 յուլիսի

Սերբիայում բնակութիւն հաստատած սերբիական չէտաների պարագլուխները Մակեդոնիայում այցելեցին Բէլգրադի թիւրքական դեսպան Ֆեթհի-փաշային և յայտնեցին նրան, որ սահմանադրութեան վերականգնմամբ Թիւրքիայում նրանց դերը, որպէս սերբիական ազգաբնակութեան պաշտպանների Մակեդոնիայում, վերջացաւ, նրանք զինաթափ են լինում և վերադառնում են իրանց բնակարանները Թիւրքիայում։ («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօնից «Бирж. Вѣд.» լրագրին հեռագրում են հետևեալը.

Կ. Պոլսից եկած տեղեկութիւնները վերին աստիճանի անհանգստացուցիչ են։ Թիւրքիայում դրութիւնը գնալով բարդվում է։ Սուլթանը գտնվում է երիտասարդ-թիւրքերի կոմիտէի իշխանութեան ներքոյ, որը հետզհետէ աւելի ու աւելի է պահանջկոտ դառնում և չէ բաւականանում արդէն անբարեյուսալի բարձրաստիճան պաշտօնեաների արձակումով միայն։ Սուլթանից նրանք պահանջում են նոր երաշխաւորութիւններ և նրա կողմից մինչև այժմ ընդունված բոլոր միջոցները դեռ ևս երաշխաւորիչ չեն համարում նոր կարգի հիմնաւորութեան համար։

Ճնշող տպաւորութիւն են թողնում Ադրիանուպօլսից ստացված լուրերը, ուր զօրքերի հրամանատարը հեռացված է երիտասարդ-թիւրքերի կոմիտէտի կողմից, առանց նախապէս սուլթանի հետ բանակցութիւն վարելու։

Առհասարակ Ադրիանուպօլսի զօրաբանակը թշնամաբար է տրամադրված դէպի սուլթանը և պահանջում է նրանից հրաժարվել գահից։ Այդ բոլորը միասին Լօնդօնի գործող շրջաններում այն համոզմունքն են ներշնչում, որ Թիւրքիան ներկայումս գտնվում է ներքին կռւի նախօրեակում։

—

Պետերբուրգի թիւրքական դեսպանը հետևեալ ձևով է արտայայտվել Թիւրքիայում տեղի ունեցող դէպքերի առիթով։

«Մենք, թիւրքերս, դեմօկրատական ժողովուրդ ենք։ Միզանում ոչ մի արիստօկրատիա չը կայ եւրոպական իմաստով, բացի սուլթանական ցեղից, որը մեր ազնուական ցեղն է։ Իսլամի հաւատացողութեամբ, բոլոր մահմեդականները եղբայրներ են։ Մենք ոչ մի տարբերութիւն չենք դնում աստիճանի կամ տոհմի մէջ։ Սուլթանի առաջ էլ ղուրանի համաձայն մենք բոլորս հաւասարներ ենք։ Ամեն մի թիւրք, ինչ դիրք էլ որ վայելի նա, ազատ մուտք ունի իր փադիշահի մօտ։ Ղուրանում ասվում է նոյնպէս, որ մահմեդականները ամեն ինչ անեն համաձայն ժողովրդային խորհրդի վճիռների։ Հասկանալի է, որ այնպիսի մի երկրում, ուր այդպիսի հասկացողութիւններ կան, սահմանադրութիւնը միմիայն ժամանակի խնդիր է։ Ժողովրդական ներկայացուցչութիւնը, մեծ յոյս ունեմ, աշխատանքի ընդունակ կը լինի և աջողութեամբ կանցկացնի անհրաժեշտ ռեֆօրմները։ Ես, առհասարակ, հակված եմ շատ լաւատեսութեամբ նայել Թիւրքիայի ապագայի վրա և կարծում եմ, որ մենք կանգնած ենք մեր հայրենիքի երջանիկ շրջանի շեմքի վրա, իսկ մեր բանակը, որով մենք պարծենում ենք, կը կարողանայ մեր թէ արտաքին և թէ ներքին խաղաղութիւնը ապահովել»։

—

«Times» թերթը կիսապաշտօնական կերպով հաղորդում է հետևեալ սենսացիօն լուրը. Անգլիան հերթից յետ է վերցնում իր առաջարկութիւնները Մակեդոնիայում ռեֆօրմներ մտցնելու առիթով։ Պետական քարտուղար Գրէյը բացատրեց, որ Անգլիան այդպէս վարվեց, որպէսզի աւելի ևս չը բարդանայ առանց այն էլ վտանգաւոր դրութիւնը Թիւրքիայում և որ ժամանակ տրվի նրան նոր յարաբերութիւններ հաստատելու։ («Р. Ут.»)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Պարիզ, 24 յուլիսի

Յուլիսի 22-ին, 6 ժամ 30 րօպէին, վերադարձան նախագահ Ֆալիէր, արտաքին գործերի մինիստր Պիշօն և նրանց ուղեկցող անձինք։ Կայարանում նախագահին ողջունեցին մինիստրները Կլէմանսօյի առաջնորդութեամբ, նոյնպէս և ռուսական, դանիական, նորվէգիական և շվէդական գործերի հաւատարմատարները։ Նախագահը, ողջունելով ամբոխին, ժամանեց Ելիսեան պալատը երեկոյեան 7 ժամին։ («Հ. Գ.»)

—

Պետերբուրգ, 24 յուլիսի

Ժանտախտի դէմ կռւող յանձնաժողովը հաղորդում է, որ Աստրախանում յուլիսի 20-ին խօլերայից նորից հիւանդացան 7, մեռան 1. Աստրախանի գաւառում նոր հիւանդացողներ չը կան. աւելի վաղ հիւանդացողների թւից մեռաւ 1. ընդամենը Աստրախանի նահանգում էպիդէմիայի սկզբից խօլերայով 49 հիւանդներ են եղել, որոնցից 21 մահվան դէպք է եղել։ Սարատովում յուլիսի 20-ին նոր հիւանդացողներ չեն եղել. ընդամենը էպիդէմիայի սկզբից խօլերայով 12 հիւանդացողներ են եղել, որոնցից 1 մեռել է։ Ցարիցինում յուլիսի 19-ին խօլերայից հիւանդացան 14, մեռան 9. ընդամենը Ցարիցինում էպիդէմիայի սկզբից հիւանդացել են 85, մեռել են 49 հոգի։ («Հ. Գ.»)

—

Հաջիբէնդ, 24 յուլիսի

Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆեօդորօվնայի անուանակոչութեան առիթով գեներալ-նահանգապետը կրճատեց վարչական ձևով կալանաւորվածների բանտարկութեան ժամանակամիջոցը մի քառորդով։ («Հ. Գ.»)

—

Կ. Պոլիս, 24 յուլիսի

Ալժիրում զգացվեց սաստիկ երկրաշարժ, որը նշանաւոր վնասներ պատճառեց։ Մարդկանցից ոչ ոք չը վնասվեց։ Ազգաբնակութիւնը սարսափահար է եղած։ («Հ. Գ.»)

ՖԻՆԼԱՆԴԱԿԱՆ ՍԷՅՄԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

(Հեռագրով)

—

Հելսինգֆորս, 23 յուլիսի

Մաղթանքից յետոյ մայր եկեղեցում, ցերեմօնիալի համաձայն, ցերեկվայ 1 ժամին, կայսերական պալատում կայացաւ սէյմի հանդիսաւոր բացումը։ Գեներալ-նահանգապետ Բէկման, կանգնած գահի պատուանդանի մօտ, շրջապատված շքախմբով և սենատի նոր կազմով, կարդաց հետևեալ գահական ճառը.

«Ֆին ժողովրդի ներկայացուցիչներ։ Համարեա հարիւր տարի անցաւ այն ժամանակից, երբ Ֆինլանդիան մտաւ Ռուսական պետութեան կազմի մէջ։ Նրա ուժեղ պաշտպանութեան տակ այս երկիրը այդ ժամանակվայ ընթացքում հասաւ նիւթական և հոգևոր նշանաւոր զարգացման, սակայն, ի մեծ վիշտ Մեր, դրա հետ միաժամանակ չէր զարգանում Ֆինլանդիայի ազգաբնակութեան համերաշխութեան զգացմունքը ռուս ժողովրդի հետ և պարտաւորութիւնների արդարութեան գիտակցութիւնը, որ դրված է այս երկրի վրա Ռուսաց կայսրութեան վերաբերմամբ, որի ծայրագոյն տէրն է նա։ Սէյմի վիճաբանութիւնների ժամանակ, որ բացվեց Մեր հրամանով այս տարվայ փետրվարի սկզբին, յաճախակի կարծիքներ էին յայտնվում, որոնք ապացուցանում էին, որ գոյութիւն ունի կատարելապէս սխալ հասկացողութիւն այս երկրի դրութեան մասին Մեր պետութեան կազմի մէջ և այդ դրութեան հիման վրա Ֆինլանդիայի ազգաբնակութեան վրա դրվող պարտականութիւնների մասին։ Վերջապէս սէյմի որոշման մէջ, որ տեղի ունեցաւ ներկայ տարվայ փետրվարի լոյս 15-ի գիշերը, թոյլ էր տրված չափազանց խիստ քննադատութիւն այն միջոցների, որոնք ընդունված էին Մեր բարձրագոյն կամքով։ Արձակելով սէյմը, Մենք հրամայեցինք նշանակել նոր ընտրութիւններ և գումարել ներկայ հերթական սէյմը։ Հրաւիրելով ձեր առաջիկայ աշխատանքների վրա Ամենաբարձրեալի օրհնութիւնը, Մենք հաստատ յոյս ունենք, որ նրանք համակված կը լինեն այդ երկրի շահերի համերաշխութեան գիտակցութեամբ ամբողջ Ռուսաստանի շահերի հետ»։

Այդ ճառի բնագիրը յայտարարելուց յետոյ՝ սենատի փոխ-նախագահը կարդաց երեք լեզուներով։

Տալման Սվինխուվուդ, ի պատասխան գահական ճառի, դիմեց գեներալ-նահանգապետին հետևեալ խօսքերով. «Ձերդ բարձր գերազանցութիւն։ Նոր ընտրութիւններից յետոյ Ֆինլանդիայի սէյմը գումարվում է, հիմնական օրէնքների համաձայն, մասնակցելու ֆինանսները և օրէնսդրութիւնը կանօնաւորելու գործին, նոյնպէս իրագործելու պէտիցիաների իր իրաւունքը։ Շատ նշանաւոր ռէֆօրմներ սպասում են իրանց իրագործութեան։ Սէյմը պատրաստ է նուիրել նրանց իր աշխատանքները անկեղծ եռանդով։ Ամեն մի պրօգրէսի պայմանն է մեզ մօտ անխախտ պահպանել քաղաքական դրութեան և իրաւական կարգի ույժը, որոնց հովանաւորութեան տակ ֆին ժողովուրդը հասել է նիւթական և հոգևոր զարգացման։ Այդ դրութեան և իրաւական կարգի անկիւնաքարն է նոյնպէս իր առանձին վարչութիւնը, նոյնպէս և այն, որ ֆինլանդացիները իրանք ինքնուրոյն կերպով քննում և անմիջապէս զեկուցանում են ֆինլանդական գործերը Միապետին։ Իւրաքանչիւր ձեռ-

նարկութիւն, որ շեղված է այդ իրական կարգից, պէտք է համարվի որպէս Ֆինլանդիայի իրաւունքների չը ճանաչում, որ կործանաբեր հետևանքների կը հասցնէ։ Այդ պատճառով վերջին ժամանակվայ մի քանի ձեռնարկութիւնները ժողովրդի մէջ լուրջ երկիւղ յարուցին։ Սէյմը յոյս ունի, որ Հիմնական Օրէնքների համաձայն պայմանները այդ կողմից ապահովված կը լինեն։ Դրանով կամրապնդվի վստահութիւնը, որը միշտ պէտք է գոյութիւն ունենայ Միապետի և ժողովրդի միջև։ Խնդրում եմ ձերդ բարձր գերազանցութեան արկանել առ ոտս Նորին Կայսերական Մեծութեան Թագաւոր Կայսրի և Մեծ Իշխանի սէյմի հաւատարիմ հպատակութեան բարձրայարգութեան և հաւատարմութեան զգացմունքները»։ Յաւարտ Տալմանի ճառի, գեներալ նահանգապետը յայտարարեց սէյմին անհելիք բարձրագոյն առաջարկութիւնների ցուցակը, թւով եօթը։ Վերջը մի պատգամաւոր եռակի «էլեակէէն» կանչեց ի պատիւ Թագաւոր Կայսրի, որին ձայնակցեց ամբողջ ժողովը։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ-ԹԻՒՐՔԵՐԻ ՇԱՐԺՄԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

«Berliner Tageblatt» թերթի Վիէննայի թղթակիցը մի ընդարձակ թղթակցութեան մէջ նկարագրում է երիտասարդ-թիւրքերի շարժման պատմութիւնն ու զարգացումը։

Թղթակցի ասելով, այդ շարժումը, որ իրական չէր դադարել Թիւրքիայում դեռ Միդհատ փաշայի ժամանակներից, ներկայումս խիստ վտանգաւոր բնաւորութիւն է ստանում, որ շատ մօտ է յեղափոխութեան։ Ոչ ոքի համար այժմ գաղտնի չէ, որ շարժումը ուղղված է տիրող բռնապետական սիստեմը ոչնչացնելուն Թիւրքիայում, և որ այդ նպատակի կողմնակիցների թւում գտնվում են այնպիսի անձնաւորութիւններ, որոնք պատկանում են Թիւրքիայի պաշտօնական շրջաններին։ Արևմտեան դիպլոմատներից շատերը, որոնք շփվում են կառավարող շրջանների հետ Պոլսում, կարող էին նկատել Թիւրքիայում այժմ տիրող կառավարչական սիստեմի անպէտքութիւնը, որի վնասակար լինելը հէնց Թիւրքերն էլ են խոստովանում։ Անկեղծութեան րօպէներում թիւրք բարձրաստիճան պաշտօնեաներն էլ խոստովանվում էին, որ ներկայ «տնտեսութեան» օրով ոչ մի պալիատիվ չէ կարող օգնել։ Իսկ այդ «տնտեսութիւնը» կայանում է նրա մէջ, որ պաշտօնեաները անվերջ ի չարն են գործ դնում իրանց իշխանութիւնը, թագաւորում են կաշառակերութիւնը, գօնօսները, միմեանց հովանաւորելու սիստեմը, այն, որ կառավարութիւնը անտարբեր է վերաբերվում դէպի հասարակական կեանքն ու ժողովրդի շահերը, որ արտայայտվում են ադմինիստրացիայի բոլոր ճիւղերի մէջ։ Ինքը սուլթանն էլ, ինչպէս և նրա նախորդներից շատերը, շատ լաւ հասկանում են, որ Թիւրքիան կարող է առողջանալ այն ժամանակ միայն, երբ երկրի ամբողջ կառավարչական ձևը արմատականապէս կը փոխվի։ Այդ բանը սուլթանից չեն ծածկում և նրա մի քանի մերձաւորները, որոնք չեն կամենում աչք փակել հասարակական չարիքի առաջ։

Հէնց այդ է երիտասարդ-թիւրքերի գիտակցական շարժման էութիւնը։ Ինչպէս ամեն պետութեան մէջ, Թիւրքիայում էլ գտնվեցին գիտակից մարդիկ, որոնք չեն կամենում հաշտվել միահեծանութեան բռնութեան հետ և ձգտում են ժողովրդին էմանսիպացիայի ճանապարհի վրա հանել։ Եապօնիայի օրինակը, որը, սահմանադրական կառավարութեան ձևի շնորհիվ, կարողացաւ նպատակայարմար ու արդիւնաւոր աշխատանքի լայն ճանապարհի վրա դուրս գալ, ուր աշխատելու կոչվեցին երկրի ամենալաւ ոյժերը, և հէնց այդ միջոցով էլ նա իր ներկայ մեծութեանը հասաւ,—Եապօնիայի օրինակը, ասում ենք, այն հոգեբանական լծակն է, որը շարժման մէջ է դնում Թիւրքիայի նորհող ոյժերը։ Այն, ինչին որ հասաւ Եապօնիան, Թիւրքական հայրենասէրների ամենամեծ բաղձանքն է, այն հայրենասէրների, որոնք կազմակերպվել են երիտասարդ-թիւրքերի անուան տակ։

Երիտասարդ-Թիւրքերի շարժումը սկսվել է 30 տարի սրանից առաջ, երբ Միդհատ փաշան այդ հովերի ազդեցութեան տակ Թիւրք կայսրութեան համար սահմանադրութեան հիմունքներ էր մշակել։

Բայց նրա սահմանադրութիւնն ու պարլամենտը անհետնութեան մէջ թաղվեցին, թէև, սակայն, այն գաղափարները, որ առաջ էին բերել այդ սահմանադրութիւնը, անհետ չոչնչացան։ Նրանք շուշացան արմատներ արձակել և արագութեամբ զարգացան, չը նայելով որ սուլթանական Թիւրքը կամարելան ամեն միջոցներ գործ դրեց, որպէսզի «բողբոջները» ալամասախել անել։ Գործիչներից շատերը ստիպված էին ժամանակին գաղթել Պարիզ, ուր կէսը ամենայ հալածանքի փոյթ չը դառնաւ։ Նրանք այնտեղ երիտասարդ-թիւրքերի կոմիտէ հիմնեցին, որի նպատակն էր ազատ սահմանադրութեան պրոպագանդ անել Թիւրքիայում։ Բայց ամենակարևոր տարրերը այնտեղ ամենաշատ մնում էին Թիւրքիայում, ուր շատ կառավարական էին անխոնջ կերպով պառաքարում ազատ, որը աշխուժութեամբ պարզանում էր ժողովրդի տիրող կառավարչական սիստեմի դէմ անվաւեր լինելու հողի վրա։ («Сл.»)

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Թիւրքիայից ստացված հեռագիրները ինչ որ փէերիայի բնաւորութեան են կրում։ Կարծես թէ գաւազանի մի շարժումով դարերից մնացած երկիրը, որին դարերի ընթացքում սառոյցների մէջ էին պահում, որպէսզի կանգնեցնեն դէպի կեանք լոյս ելնելու պրոցեսը։ Մի քանի օրվայ մէջ քաղաքական մահվան գոյութիւն ստացաւ, որը պատմական կերպով պաշտպանում է երկրի վերածնութեան գործը։ Իսկ միթէ շատ ժամանակ է անցել այն օրից, երբ Թիւրքիայի թերթերը ստիպված էին գրելու, թէ Պորտուգալիայի թագաւորն ու թագաժառանգը վախճանվեցին... գիտաղ դէպքից, իսկ հայերեն Պարսկաստանի կեանքից մամուլը, որին արգելված էր խօսել մէջլիսը գումարելու մասին, կարողանում էր միայն տեղեկութիւններ հաղորդել, թէ ինչպէս է շահը բռնանում ժողովրդական ներկայացուցչութեան վրա։ Ազատութեան օրերը չը թեւանաւորվեցին ոչ մի էկսցէսներով։ Ժողովրդային կրքերը գեանըների դէմ գրգռելու ոչ մի փորձ տեղի չունեցաւ։ Ոչ միայն ընդհարումներ տեղի չունեցան ազգային հողի վրա, այլ և ամենուրեք նկատվում են եղբայրանալու տեսարաններ քրիստոնեաների ու մահմեդականների միջև։

Իսկ այդ տրամադրութիւնը ամենից աւելի պերճախօսութեամբ է վկայում հայկական պօգրոմների իսկական պատճառների մասին։

Մէկ տարի առաջ գերմանական մամուլը լոյս ընծայեց յայտնի գերմանական քաղաքական ագիտատոր Կարլ Բլինդի մահից յետոյ թողած աշխատութիւնները։ Բլինդը 48 թւականի յեղափոխութեան գործիչներից էր. նա Մաձինիի, Լէդրիւ Րօլէնի, Լուի Բլանի և այլոց մտերիմ բարեկամն էր։ Նա իր մահից առաջ մակեդոնական հարցը վճռելու համար մի նոր միջոց էր առաջարկել, այն է՝ գումարել թիւրքական պարլամենտ։ Ծանօթանալով 1876—77 թւականի պարլամենտի գործունէութեան պատմութեան հետ, մանաւորապէս ծանօթանալով ֆրանսերէն գրված ստենօգրաֆիական հաշւետւութիւնների հետ այդ պարլամենտի մասին, Բլինդը եկել էր այն եզրակացութեան, որ առաջին փորձը շատ դրական հետևանքներ էր տուել և ապացոյց էր, որ Թիւրքիայի բազմատարր բնակչութիւնը միանգամայն պատրաստ էր սահմանադրական կարգերով կառավարվելու։

«Թիւրքական պարլամենտի վերահաստատումը,—ասում է Բլինդը,—վերջ կը դնի ներկայ կռւութեանը, մակեդոնական բոլոր ազգութիւնները այդ պարլամենտի մէջ կը գտնեն իրանց տեղն ու իրաւունքը։ Բալկանեան մանր պետութիւնների ոտնձգութիւններին վերջ կը դրվի։ Թիւրքիան կենտրոնականութեան ընդհանուր այնպիսի օրգանիզմ կը դառնայ, ուր Թիւրք ժողովուրդը միւս բոլոր ազգութիւններին միմեանց կապող քաղաքական տարր կը դառնայ»։

Մէկ տարի առաջ եւրոպական մամուլը Բլինդի այս ազատ յօդուածը արտատպեց համարեա թէ իբրև մի քաղաքական կուրիօզ, այնքան որ թիւրքական պարլամենտ գումարելու գաղափարը րէալ քաղաքականութեան սահմաններից հեռու էր թւում։ Հումանիստներն ու քաղաքական իդէալիստները յաճախ շատ աւելի հեռատեսներ են լինում, քան «րէալ» քաղաքագէտները.

(«Сл.»)

ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅՈՒՄ

Վերջերս Բերլինի «Vossiche Zeitung» թերթը, ցոյց տալու համար, որ ներկայ բուլղարական կառավարութիւնը գրգռում է կրքերը Մակեդոնիայում, տպագրեց՝ յայտնելով չէ թէ որտեղից ձեռք բերված՝ մի խիստ կոնֆիդենցիալ բնաւորութիւն կրող դեկլարացիա, գրված մի բուլղարական քաղաքական գործչի ձեռքով։ Այդ դեկլարացիան իբր թէ իր ժամանակին ներկայացված է իշխան Ֆերդինանդ իշխանին և այն ասակցան համոզեցուցիչ է եղել նրա համար, որ իշխանը հրաժարեցրել է ստամբուլիստ Պետկովին ու Գէննադիեվին և իշխանութեան գլուխ է հրաւիրել Մալինով-Պապրիկովին, Լյապչևին և ուրիշ այնպիսի անձնաւորութիւններ, որոնք կողմնակից են Թիւրքիայի դէմ à outrance կռւելու։ Այն բանին, թէ ներկայ բուլղարական կառավարութիւնը իբր թէ «գրգռում է կրքերը», հազիւ թէ լուրջ հաւատ են ընծայում նոյնիսկ Բ. Դրան պաշտօնական հովանաւորողները Եւրոպայում։ Կասկած չը կայ, որ Բուլղարիան միւս բոլոր բալկանեան պետութիւններից աւելի է շահագրգռված Մակեդոնիայով թէկուզ հէնց նրա համար, որ նրա արիւնը աւելի թանձր է... Բայց Բուլղարիայում միևնոյն ժամանակ զգում են, որ ֆիզիքապէս անկարող են մի որևէ բան անել Մակեդոնիայում առանց եւրոպական կոնցերտի գիտութեան կամ հակառակ նրա կամքի։ Նրանք զգում են, այդ բանը և հաշւէք են առնում։ «Սան-Ստեֆանեան Բուլղարիայի» ծայրայեղ կողմնակիցների երազները ներկայումս աւելի հեռու չեն գնում, քան այն, որ նրանք ցանկանում են Եւրոպայից մանդատ ստանալ Մակեդոնիայում կարգը վերահաստատելու համար։ Զգուշաւոր Կավուրի տակտիկան, որը թէև դանդաղ, բայց հաստատ կերպով համախմբեց Իտալիան Պիեմօնտի շուրջը, աւելի է գրաւում Բալկանեան թերակղզու ներկայ Պիեմօնտի՝ Բուլղարիայի պատասխանատու շրջաններին, քան Գարիբալդու յախուռն կռիւը։

Չը նայելով այդ բոլորին, մտքերի յուզումը Մակեդոնիայում գնալով աճում է։ Այս ձմեռ նախագուշակում էին, թէ գարնան ամիսներում, երբ լեռների ձիւնը հալչում է և ճանապարհները բացվում են, լուրջ դէպքեր տեղի պիտի ունենան Մակեդոնիայում։ Սպասում էին, թէ այնպիսի խլրտումներ պիտի բռնկեն, որ մոռանալ պիտի տան 1903 թւականի ապստամբութիւնը։ Սակայն, հակառակ այդ գուշակութիւնների, գարունը համեմատաբար խաղաղ անցաւ, իսկ շարժումը ներկայումս բորբոքվում ու գալիս է ճիշտ այնտեղից, որտեղից ամենից աւելի քիչ կարելի էր սպասել—Թիւրք զօրքերի կողմից Մակեդոնիայում։ Զինւորական ապստամբութիւնները, որ կազմակերպվում են երիտասարդ Թիւրքերի ձեռքով, բռնել են Մօնաստիրի ամբողջ վիլայէթը և սպառնում են տարածվել ամբողջ Մակեդոնիայում։ Տեղական զօրքերին չը վստահանալով, Պոլսից ու Զմիւռնիայից են զօրքեր ուղարկվում խլրտումները ճնշելու համար։ Շեմսի փաշայի սպանութիւնը Մօնաստիրում, անգլիական թերթերի ասելով, երկու հոսանք երևան հանեց թիւրք օֆիցերների մէջ, մինչ բարձրաստիճան օֆիցերները անպայման լոյալ են, ստորաստիճանի օֆիցերների մէջ շատ պարարտ հող է գտնում երիտասարդ-թիւրքերի շարժումը, որը ազգայնական բնաւորութիւն է կրում։ Երիտասարդ-Թիւրքերի ագիտատորները, օրինակ բերելով վերջին տասնեակ տարիների պատմութիւնը, համոզում են երիտասարդ օֆիցերներին, որ անհրաժեշտ է ստիպել կառավարչական մարմիններին ռեֆորմներ, ուր որ կարելի հասունացել է, մտցնել ոչ միայն Մակեդոնիայում, այլ և Հայաստանում, Արաբիայում և ամենուրեք, և այդպիսով փրկել երկիրը քայքայումից ու անկախութիւնը կորցնելուց։

Իրերի դրութիւնը Մակեդոնիայում շատ լուրջ է։ Հակառակ Թիւրքական գանձարանի աղքատութեան, դժուար է ենթադրել, թէ նա չէ կարող միջոցներ գտնել ապստամբված զինւորների ռոճիկները վճարելու համար։ Ինչպէս երևում է, դժգոհութիւնը չափազանց խոր արմատներ է արձակել, որպէս զի տնտեսական պահանջներին գոհացում տալը անմիջապէս խաղաղեցնէր խլրտումները։ Բացի դրանից՝ զինւորների ապստամբութեան շատ տեղերում միանում է թէ մահմեդական և թէ քրիստոնեայ ժողովուրդը։ Այդպիսի ընթացք Պոլսում ամենից քիչ էին սպասում։ «Divide et impera!» սկզբունքի վրա հիմնած քաղաքականութիւնը մինչև օրս Բ. Դրանը անհամար օգուտներ էր բերում։ Որչափ աւելի էր արիւնաքամ լինում Մակեդոնիան, որչափ աւելի էին իրար կոտորում զանազան քրիստոնեայ ազգութիւնների չէտաները, այնչափ աւելի էր կենդանանում ու ոյժ ստանում Թիւրքական փտած իշխանութեան ուրուականը, որ շատ բարեհաճ աչքով էր նայում «ամենքը ամենքի դէմ» պատերազմին։ Այժմ այդ քաղաքականութիւնը ֆիասկօ կրեց։ Վերջին դէպքերը արդեօք փրկարար դաս պիտի լինեն Բ. Դրան համար, և կը սովորեցնեն արդեօք նրան ճիշտ ժամանակին զիջումներ անելու արուեստը—այդ ցոյց կը տան մօտակայ օրերը, որոնց ընթացքում Բ. Դուռը պէտք է պատասխան տայ անգլօ-ռուսական ռեֆորմների ծրագրին։ Ցամենայն դէպս պատասխանատւութիւնը ծագած խլրտումների համար, որ այժմ բռնել են ամբողջ Մակեդոնիան, ընկնում է ոչ Բուլղարիայի և ոչ էլ միւս բալկանեան պետութիւնների կառավարութիւնների վրա, որոնք իբր թէ գրգռում էին կրքերը, այլ ամբողջապէս այդ պատասխանատւութիւնն ընկնում է Բ. Դրան վրա։

(«Сл.»)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Թաւրիզ, 19 յուլիսի

17-ին փոխ-կառավարչապետի անունով Թէհրանից Մուշտէիդ-Սալթանէից հետևեալ հեռագիրը ստացվեց. «Թաւրիզի դէպքերը խիստ յուզեցին վեհափառ շահին, որը խիստ անհանգստանում է, որ բոլորովին ի զուր՝ անմեղ մարդկանց, վաճառականներին, ալյաններին մեծ վնասներ են հասնում մի քանի չարագործների պատճառով։ Այսօրվանից հրամայվում է յարձակում և կռիւ դադարեցնել։ Հրամայվում է, որ այսօր երեկոյեան իւրաքանչիւր թաղից 3—4 հոգի հոգևորականներից, վաճառականներից և ալյաններից ժողովվեն հեռագրատուն, ուր ներկայ կը լինենք ես և սուլէհսալարը, կը յայտնենք արքայական հրամանները և կը ներկայացնենք ժողովրդի խնդիրները արքային, որպէսզի հնարաւոր լինի քաղաքի խաղաղութիւնը վերականգնել նախ քան կառավարչապետ Էյնը-Դօվլէի և Սուփահ-Դարի ու զօրքի Թաւրիզ հասնելը, որից յետոյ կարող է թացն էլ չորի հետ այրվել»։

Այս հեռագրի բովանդակութիւնը, պարզ է, նոյն օրը կատարուեց չէաւ։ Երեկ փոխ-կառավարչապետի հրամանով մի քանի հարիւր օրինակ տպագրվեց ժողովրդի մէջ ցրվելու համար։ Ֆէդայիներն արգելեցին և, նոյնիսկ, ցրված հեռագրատան պաշտօնեաներից երկուսին իրանց պաշտօնական հայի տնից (ուր հիւր էին) բռնի դուրս քաշեցին և տարան Սաթթար-խանի մօտ, ուր երկուսին էլ գիշերը պահեցին, իսկ առաւօտը արձակեցին։

Վերոգրեալ հեռագրի բովանդակութիւնը անկասկած է, թէ ինչքան անմեղ է, բայց ընթերցողը տեսնում է, թէ հակակառավարականները ինչքան թերահաւատ են դէպի կառավարական ամեն մի արտայայտութիւնը։ Կասկածի վրէն անյատակ է. հաւատ գոյութիւն չունի. այդ է պատճառը, որ խաղաղութեան վերականգնումը շուտով անհաւատալի է թւում ինձ։ Եթէ հաւատ ներշնչել հնարաւոր լինի, մի օրում խաղաղութիւնը կը վերականգնվի, որովհետև ամսից աւելի շարունակված կռիւը յոգնեցրել է երկու կողմին։

Նախընթաց նամակով յայտնել էի, որ թեմական առաջնորդը նպատակ ունենալով պրովոկատորական ներշնչումները... իր ստացած նամակների և պատասխանների պատճէնները մի առանձին գրութեամբ ներկայացրեց ռուսաց հիւպատոս պ. Պոխիտօնովին, խնդրելով միջնորդ աջակցութիւնը, որպէսզի չար սերմերը չը բողբոջեն ի միջի հայ և թիւրք ժողովրդի։ Ուրախ եմ, որ ներկայումս պատեհութիւն ունիմ յարգելի հիւպատոսի անկեղծութեան և մարդասիրութեան մի աւելորդ փաստ ևս արձանագրել այստեղ։

Հայոց առաջնորդի նամակն ստանալուն պէս, ծանօթանալով փոխ-կառավարչապետի գրութեան անհեթեթ տրամաբանու-

---

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՆԷԱՆՔԷՆ

Լոնդոն, 24 յուլիս (ն. տ.)

Մինչև այժմ, յաճախակի կրկնումներ ըրած ըլլալով, արդէն ընթերցողը ծանօթացած լինելու է տեղս հրատարակուող «Մօտաւոր Արևելք» հանդէսին։ Ինչպէս յայտնած եմ, սոյն հանդէսին նպատակն է սուլթանի քաղաքականութիւնը պաշտպանել և թիւրք կառավարութեան ընթացքին նեցուկներ գտնել։

Հրատարակիչները, թէև գերիբնուն ընդունակ, երբեմն շատ ողորմելի մտքեր կարծակեն և իրենց բովանդակ արուեստական դիմակները ցոյց կը դնեն։

Հետևեալ քիչ մը երկար հատուածը, զոր կը թարգմանեմ յուլիսի թիւէն, գրուած Էդուարդ թագաւորին Ցարի տուած այցելութեան առթիւ, բաւական գաղափար կուտայ այս եղկելի թերթը խմբագրողներու մտաւորական աստիճանին վրայ։

«Մենք ալ մեր հիացումը կը յայտնենք մեր հայրենակիցներուն (անգլիացոց) հետ՝ խաղաղասէր Էդուարդի բարեգութ նպատակներուն նկատմամբ։ Սակայն երբեմն կը խորհինք, որ իր արտաքին գործերու մինիստրը չափէն աւելի բողոք կը բարձրացնէ։ Սըր Էդուարդ Գրէյի խաղաղասիրութեան նախանձախնդրութիւնը վերջերս խիստ արգաւանդ դարձաւ պատերազմի տարաձայնութիւններով, ու գերմանական մամուլի յարձակողական դիրքը բաւական ապացոյց է գերմանական կարծիքին՝ արդէօ զի ուշիմ դիւանագէտ մը եա կենայ աւելի յախուռն վարմունքէ... Դիւանագէտներ կրնան ծրագիրներ կազմել, վիճիլ կամ համաձայնութիւններ կնքել, բայց շատ լաւ կրնեն յիշել՝ որ թիւրք զինուորները աշխարհի լաւագոյններէն են, որ Թիւրքիոյ սուլթանը ոչ թէ վեհապետ է միայն իր երկիրներուն, այլ ծանօթ պիտը հսկայ ազմիկ կրօնի մը. և որ, եթէ Դրան համբերութիւնը չափէն անցնի, նա գիտէ ինքզինքը պաշտպանել։ Հին առած մը փոխաբերելով «Թիւրքիա պիտի կռուի, և Թիւրքիա իրաւունք պիտի ունենայ»։

«Եթէ նոյն իսկ պարտաւորուի միայնակ ալ կռուիլ, պատճառ մը չկայ տարակուսելու թէ օրինակելի պիտի լինի այդ։ Օսմանեան բանակին և նաւատորմին վերջին յաջող ընթացքը Սամօս անկարգութիւնը խափանելու խրատներ բարեկուշակ նշաններ են ապագայի համար, և Ֆօն դէր Գօլց փաշա ևս ձայնակից կը դառնայ Եւրոպայ տիրող ընդհանուր գոհունակութեան՝ սուլթանի բանակին կարողութեան մասին։ Նա հռչակեց զայն իբրև «անյաղթելի» և կատարելապէս պատրաստ ամէն արշաւանքի դէմ, որ կողմէն ալ գայ այդ.—հոյակապ կօմպլիման մը այսպիսի նշանաւոր կրիտիկի մը կողմանէ։ Սուլթան եա, իր սովորական իմաստութիւնով, կը տեսնէ, որ խաղաղութիւն ապահովելու լաւագոյն միջոցն է իր զինական ոյժին հոգ տանիլ։ Ցուսանք թէ չպարտաւորուի գործածել զայն, բայց գիտնանք, որ հոն են տառոնք, երբ հարկը տեսնուի»...

Երբ սոյն տողերը կը կարդայ, սկսայ մտածել թէ՝ մարդ այնքան ալ կրնայ ծիծաղելի դառնալ՝ XX դարու մէջ, անգլիականին նման հասարակութեան մը առաջ... Օսմանեան բանակին և նաւատորմին խօսքը ընէ... Մարդուս հաւատալն իսկ չի գար թէ կայ մէկը որ ատոնց խօսքը բերան առնել համարձակի։

Բայց կայ եղեր, և առաջինը մէկն է Ֆօն դէր Գօլց փաշան, «համբաւաւոր կրիտիկը», որ սուլթանի բանակը անյաղթելի կը նկատէ և աշխարհին կատուէ, թէ՝ կազմ ու պատրաստ է, այն ոևէ անակնկալի դէմ... Ո՞վ է այս, պատուական փաշան։ Վիլհէլմ կայսեր կամակատարներէն մէկը՝ որու պաշտօնը վերջերս սուլթանի բանակը «կազմակերպել» և զայն մարտական վիճակի մէջ դնել էր, և ուրախալի է նկատել, որ յիշեալ գերին deus ex machina-ն հանդիսացած է գերմանացի Ֆօն դէր Գօլց փաշան, և կատարած այս գերլինական գործին առաջին նիրոյը նոյն ինքը կը կարդայ։ Ծրագիրը ընտիր է, միայն յայտնի չէ, թէ այս յայտնութիւնները եւրոպական դիւանագէտներէն քանիներուն գիշերները մղձաւանջներով պաշարեցին։ Տարակոյս չունինք որ Գրէյ շուտով առաջարկէ անգլիական նաւային իշխանութեանց նոր նաւատորմիղ մը ևս շինել՝ Համիդին անակընկալ արշաւանքներուն դիմադրելու համար։

Այս «Մօտաւոր Արևելք» կոչուած թերթին խմբագիրները կարծես թէ մանկապարտեզի տղոց համար կը գրեն իրենց խմբագրականները և կամ օրօրոցի մանուկներ վախցնել կը ջանան, այնքան որ ապշօրէն միամիտ են կամ այդպէս կը ձևացնեն։

Սոյն միևնոյն յօդուածը, որ խայտառակութեան մարմնացում մըն է, կը շարունակէ անհեթեթօրէն։

«Եւ անշուշտ Ն. վեհափառութիւնը (սուլթանը) պէտք է հաշակրանքին արժանանայ այն բոլոր անկողմնակալ անձանց՝ որոնք նշմարած են թէ որքան վատօրէն իր լաւագոյն ջանքերը կը տապալուին, թէ ինչպէս մշտական արգելքներ կը բարդուին վրան և անխոհեմ դաւադրութիւններ կըլլան իր ազդեցութիւնը խափանելու և նոյն իսկ իր կայսրութիւնը անդամահատելու։ Երբ իր զինուորները անկարգութիւնները զսպել փորձեն, իւրաքանչիւր ազգութիւն qui vive-ի վրայ է՝ զանոնք զսպավարելու համար՝ իբրև խուովութիւններ յառաջացնողներ։ Բայց եթէ անկարգութիւնները ազատ թողուին, պիտի գոչեն թէ կառավարելու անընդունակ է և արագաքաշան ճիչեր պիտի արձակուին։ Հին առածը թէ՝ «Թագաւորը սխալ չընէր երբեք» այժմ փոխուած է «սուլթանը աղէկ գործ չի կրնար ընել»։ Եթէ յաղթուի պատերազմի մէջ, բոլորը առիթէն օգտուելով կը քաղեն. եթէ յաղթող հանդիսանայ, իր յաղթանակին բարիքները վայելելու թոյլ չեն տար։

«Այսուհանդերձ, անարգուածի մը վիճակին ալ դժուարին չէ իր վարձատրութիւններէն, և եթէ Թիւրքիա ուրիշ ոչինչ սորվեցաւ այս թշնամական շրջանին, ուսաւ գոնէ ինքզինքին վրայ վստահիլ, և առանց օժանդակութեան բարձրացաւ շատ աւելի գերագոյն վիճակի մը՝ քան ինչ որ վայելած էր Ղրիմի պատերազմէն ի վեր։ Այդ պահուն հպարտ էինք իր դաշնակիցը ըլլալու, և դեռ Բերլինի կօնգրէսին Անգլիոյ ժողովրդական զգացումը իր կողմն էր։ Անշուշտ հիմա իսկ բոլորովին ուշ չէ աւելի հասուն քաղաքականութեան մը հետևելու, յիշելով որ բրիտանական կայսրութիւնը մեծագոյն մահմեդական երկիրն է աշխարհի, և ջանալու՝ խաղաղութիւն կնքել հաւատարիմներու պետին հետ։ Վստահօրէն, տասնեւլութիւնը բացառապէս միակ իր կողմը չէ որ պիտի ըլլայ»...

Այս փայլուն դէպքերը կարդացած պահուս՝ աչքի առաջ ունիմ շարք մը օրաթերթեր, որոնց մէջ սիւնակներ կան Մօնաստիր ու շրջակայքը կատարուող խլրտումներու մասին։

Անհատական սպանութիւններ թէև արժէք չունին մեզ համար, բայց լոկ այն իրողութիւնը՝ որ թիւրքական փտած, աղաւաղուած և ողջ զինուորականութիւնն ալ սկսած է գլուխ բարձրացնել և բողոքել, արդէն բաւական ապացոյց է Թիւրքիոյ մղլտած կացութեան, եթէ երբեք այդպիսի ապացոյցի մը հարկը տեսնուէր։ Ֆօն դէր Գօլց փաշա կրնայ ուզածին չափ գովաբանական տողեր հիւսել սուլթանի բանակին «անյաղթելիութեան» վրայ, և չկրնալ զարմանք, երբ գերմանական ուրիշ գործակատար մըն ալ փաշա մը ևս ինք հռչակուելու սիրոյն, Թիւրքիոյ նաւատորմը «անյաղթելի արմատա» մը կը հռչակէ։

Ասոնք բոլորը հին երգեր են, որ սկսած են երգուիլ կրկին, որովհետև սուլթան Համիդ իր «սովորական իմաստութիւնով» վերստին հագարներ կը թափէ Եւրոպայի մամուլն ու ծանօթ անձնաւորութիւնները կաշառելու և իր կողմը քաշելու համար։

Միակ զարմանքի կէտը հոն է, որ Ելդըզի բռնակալը ինչու մինչև օրս մէկ-մէկ շքանշան չէ ուղարկած Լոնդոն հրատարակուող «Մօտաւոր Արևելքի» խմբագիր նաւահանգստներուն, որոնք ամբողջ անգլիախօս հասարակութեան առաջ (այսինքն անոնք որ ձեռք կը ձգեն զայն),—գործածելով մէկ ժողովրդական ոճ մը,—ինքզինքնին աւանակներու կը վերածեն այդպիսի երանելի արտայայտութիւններ ընելով։

Այսուհանդերձ, մենք չենք ըսեր թէ այս բոլորը զուր ջանքեր են իրենց համար։ Հանդէսը լաւ ծրագրուած գործ մըն է և բազմաթիւ դրամատէրներու կրնայ դիմում ընել, երբ հոն կը տեսնեն թէ՝ ինչպէս գերմանացի գործակալներ միայն հրա-

թեան, պ. հիւպատոսը մի գրութեամբ դիմում է փոխ-կառավարչապետին և հասկացնում նրան, որ «հայ ժողովուրդը և հայ առաջնորդը տեղ տալով իրանց հայրենասիրական զգացմունքներին՝ կատարել են իրանց դրացիական և մարդասիրական պարտականութիւնները, որոնց առիթով դուք պէտք է շնորհակալ լինէք, որ անմեղ ժողովուրդը հայ թաղերում կարողանում է ապահովութիւն գտնել, որի ժամանակ կարող են և հայերը վնասվել։ Մի՞թէ դուք չը գիտէք, որ հայ թաղումն են գտնվում և եւրոպական գաղութն ու հիւպատոսութիւնները և այդպիսի համարձակ քայլ դուք ձեզ թոյլ չէք տալ անելու։ Մի՞թէ հակակառավարականներին դուք որոնում էք և չէք գտնում. չէ՞ որ նրանք ճակատ առ ճակատ ձեր դէմ յանդիման կանգնած՝ ամսից աւելի է կռւում են։ Դուք եթէ այդքան քաջ էք, ինչո՞ւ չէք ուղարկում Սաթթար-խանից ստացած եօթը գերիներին տանելու, որոնց առիթով քանիցս ձեզ յայտնել եմ։ Ձեր անտակտ գործունէութեան շնորհիւ երկիրը այս դրութեան հասցրիք, որի համար դուք պատրաստ կը լինէք մի օր վեհափառ շահի և ժողովրդի առաջ հաշիւ և համար տալու»։

Երէկ առաջնորդը ստացաւ Թէհրանից և Սահակ արքեպիսկոպոսի հեռագիրը, որով յայտնում է, որ ինքն անձամբ ներկայացաւ վեհափառ շահին և խօսեց անց ու դարձի մասին։ Շահը գոհ եղաւ հայերից, որ պատսպարել են անմեղ ժողովրդին և պահպանել են կատարեալ չէզոքութիւն, յուսալով որ նոյն չէզոքութիւնը կը պահպանեն և այնուհետև, յատուկ հեռագրով կարգադրութիւն եկաւ հայերի մասին։

Մենք հաստատ աղբիւրից իմացանք, որ շահը հեռագրել է փոխ-կառավարչապետին դադարեցնել կռիւը, գործ չունենալ խաղաղ ժողովրդի հետ և յատկապէս հսկել հայոց թաղերը, որ պատսպարեալները հանգիստ լինեն և հայերը չը վնասվեն։

Ահա թէ ինչպիսի կառավարական պաշտօնէութիւն ունի Թաւրիզը։ Պարզվում է, որ մինչև օրս եղած անցուդարձի մասին շահի կառավարութիւնը ճիշտ տեղեկութիւններ չունի։ Մեր կարծիքով՝ գործի ամբողջ պատասխանատուութիւնը ծանրանալու է փոխ-կառավարչապետի, Ռահիմ-խանի և Սուջայի Նիզամի վրա։ Վերջինս հեռագրած է եղել շահին, որ չը հաւատայ ռուսաց հիւպատոսարանի տուած լուրերին, և այդ է եղել գլխաւոր պատճառներից մէկը, որ Թէհրանը լռում էր տխուր իրականութեան առաջ։

Պակաս չարիք չեղաւ Թաւրիզի Իսլամիէ անջումանը, որի գոյութեանը մարդ չը գիտէ ինչ անուն տայ։ Միր-Հաշիմի խիստ քաղաքավարի պատասխանից յետոյ՝ երէկ առաջնորդարանը ստացաւ և մի նամակ Իսլամիէի կնքով, առանց ստորագրութեան, որը իբր պատասխան էր առաջնորդի գրածին (մինչդեռ առաջնորդը Միր Հաշիմի ստորագրութեամբ վերոգրեալ պատասխան-նամակը ստացել էր)։

Այս նամակով Իսլամիէն յայտնում է, որ իրենք պաշտօնական բնաւորութիւն չեն տուել իրանց նամակին, մինչդեռ առաջնորդարանի գրագիրը ինչ-որ «պօլիտիկ» է գործ դրել (այս բառը երբեմն պարսիկները սիրում են գործածել, առանց իսկական իմաստի մասին հասկացողութիւն ունենալու), պահանջեն է վերցրել և այլն և այլն. «Մենք պատուիրում ենք ձեզ հայ թաղերում պատսպարվածների ցուցակը ուղարկել մեզ, որպէսզի հնարաւոր լինի նրանց պատժել»։

Ինչպէս երևում է, այս նամակը գրված է եղել շահի կարգադրութեան և հիւպատոսի գրութիւնից տեղեկութիւն ունենալուց յետոյ։

Առաջնորդը անհետևանք թողեց այդ նամակը, միայն պատճէններ վերցնելով ուղարկեց մէկը Միր-Հաշիմին, միւսը փոխ-կառավարչապետին առանձին-առանձին գրութիւններով հանդերձ։

Կարծէք ճշմարտում են վերջերս տարածված լուրերը, որ իբր Միր-Հաշիմի և մուջտէիդների միջև տարաձայնութիւններ են ծագել. վերոգրեալ նամակների հակասական բնաւորութիւնները չե՞ն հաստատում այդ լուրերը։

Ժամանակն դէպս հայերի անուան այսպիսի հրապարակ գալը մենք վերագրում ենք «շէյթանի» ոտնձգութիւններին, որը չարութեան, երկպառակութեան սերմերը գոգը լցրած սփռում է ամենուրեք. վայ այն հողին, որ սնունդ կը տայ այդպիսի սերմերի բեղմնաւորման. գոհ ենք, որ յանձին պ. Պօխիտօնովի ունենք մի արթուն հսկիչ, որի շնորհիւ յոյս ունենք, որ չարը իր խանձարուրում կը խեղդվի։

Լսում ենք, որ «Новое Время»-ի թղթակից պ. Բէրէզօվսկու մասին ռուսաց միւնիստրութեանը բողոք է ուղարկված։

Ցիշեալը հեռացվեց և բանկի կառավարիչ պ. Բիտուլիվիչի անից. յուսանք, որ պ. կառավարիչն էլ լաւ ճանաչելով իր խնամած թղթակցին՝ կը փոխի իր կարծիքը հայերի վերաբերմամբ և տարիներ ծառայած հայ պաշտօնեային չի թողնի առանց պաշտօնի։

Այսօր շէյխ Ալասկարը մի վաճառականի հետներ կայացաւ հայոց առաջնորդին և խնդրեց պարսիկ ժողովրդի կողմից իբրև իսկական վիճակը ներկայացնել վեհափառ շահին։ «Հաւատացած լինելով, որ մինչև օրս երկրի իսկական վիճակը ոչ ոք այս կամ այն շահադիտական նպատակով չէ ներկայացրել շահին, որի շնորհիւ կործանվում է քաղաքը, և նկատի ունենալով, որ միմիայն դուք (առաջնորդը) առանց որևէ հաշիւների և շահադիտական ձգտումների կարող էք վերաբերվել դէպի երկրի իսկական վիճակը և դուք միմիայն անկեղծ սրտացաւութիւն կարող էք ունենալ դէպի ձեր համերկրացիները անձամբ յանձին պարսիկ ժողովրդի,—դիմում եմ ձեզ և խնդրում եմ, որ երկրի իսկական դրութիւնը ներկայացնելով շահին աւելացնէք, որ մենք կառավարական ըմբոստներ չենք, մենք ամեն վայրկեան պատրաստ ենք մեր զէնքերը ցած դնել, եթէ միայն կեանքի եւ գոյքի ապահովութիւն տրվի մեզ։ Ջէնաբը խալիֆա (գերապատիւ հայր), ասացէք խնդրեմ, դուք հաւատացած էք, որ Ռահիմ-խանի և Սուջայի Նիզամի կիսավայրենի հեծելազօրքը կը խաղաղեցնէ երկիրը, և մենք մեր կեանք և գոյքը կարող ենք հաւատալ լիշեալներին»։ Ահա այս խօսքերով վերջացրեց յարգելի շէյխը իր ասելիքը։ Հայր Թեմակալը խոստացաւ պարտ ու պատշաճը Սահակ արքեպիսկոպոսի միջոցով հաղորդագրել վեհափառ շահին և իր խորին ցաւակցութիւնն յայտնեց պատահած անուրակելի թշուառութեան մասին։

Հաշտութեան մասին եղած բանակցութիւնները, ինչպէս երևում է, աջողութեամբ չեն պսակվի։ Այս րոպէիս (ժամը $12^{1}/_{2}$-ն է) վերսկսվեց հրացանաձգութիւն և թնդանօթաձգութիւն։ Վա՜յ երկրի հալին, վա՜յ անմեղ ժողովրդին...

Իրօ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Նոր-Բայազէտ, 20 յուլիսի

Քաղաքիս զօրանոցի պահպանութիւնը

մեր քաղաքային վարչութիւնն է հոգում իր սուղ միջոցներից։ Տարիներ առաջ, երբ մի 20—30 հոգի միայն զինւորներ կային մեզանում, զօրանոցի քրէհ՝ էինք վճարում տարեկան 600 ր., իսկ վերջին տարիներս զօրքի թիւը եռապատկվելով մեր քաղաքը ստիպված եղաւ մեծ ծախսերի դիմել, որոնք հասնում են մօտ 3000 ր. տարեկան։ Երկու տարի առաջ, երբ նահանգապետից առաջադրվեց զօրանոցի համար մեծ և թանգագին տուն վարձել, մեր քաղաքային վարչութիւնը յայտնեց իր անկարողութիւնը այդ բանում, ներկայացնելով իր տնտեսական սղութիւնը։ Բայց նահանգապետը հրամայեց, որ շուտով քաղաքը տուն վարձի և պայման կապի, յոյս տածելով որ գուցէ ապագայում միջնորդէ բարձր կառավարութեան առաջ ազատելու քաղաքը այդ ծախսերից։ Բայց դժբաղդաբար մինչև այժմ չէ յարգվում քաղաքի միջնորդութիւնը և քաղաքային վարչութիւնը, բացի այն որ հեծում է ծանր պարտքերի տակ, դեռ ևս ստիպված է նորից նոր պարտքերի տակ ընկնել զօրանոցի և այլ ոստիկանական ծախքերի պատճառով...

Այժմ արդէն մեր քաղաքային վարչութեան կասսայում, ինչպէս ասում են, «մկներ են խաղում». փող չը կայ, որ քաղաքի ընթացիկ ծախքերը հոգացվի, ուր մնաց զօրանոցի և այլ կողմնակի պարտքերը վճարվեն (քանի որ տարէ ցտարի քաղաքի դեֆիցիտը բարդվում է)։ Մի խօսքով քաղաքի դրութիւնը այն աստիճան կրիտիքական է, որ նոյնիսկ իր ներքին բարեկարգութեան մասին անկարող է մտածել կամ առօրեայ անհրաժեշտ ծախսերը կատարել։

Մինչ այդ տագնապալի և տարտամ դրութեան մէջ էինք, երբ ամսիս 9 ին տեղս ժամանեց Երևանի փոխ-նահանգապետը, որին բացատրելով վերոյիշեալ հանգամանքները՝ մեր քաղաքային ուսագը պատասխան ստացաւ, թէ երբ քաղաքը անկարող էր զօրանոցի պահպանութեան մասին հոգալ, ապա ինչո՞ւ էր պայման կապում տան տիրոջ յետ։ Սակայն այն ժամանակ մեզ ստիպում էին պայմանաւորվել և յոյս էին տալիս ապագայում ազատելու քաղաքը այդ ծախսերից, որոնց համար քաղաքային ուսագը կրկին խնդրում է տնօրինութիւն անել։ Եւ ահա փոխ-նահանգապետը վերցնելով ցուցակը քաղաքի զանազան ծախսերի մասին՝ յոյս տուեց, որ կը միջնորդէ ուր հարկն է ազատելու քաղաքը այդ աւելորդ ծախսերից։ Բայց յուսանք, որ մեր աղքատիկ քաղաքի ձայնը ևս, ինչպէս Սղնախինը, չի մնայ «ձայն բարբառոյ յանապատի», և նրանից վերցնելով թէ զօրանոցի և թէ այլ ոստիկանական ծախսերը միջոց տան մի փոքր շունչ քաշել և տնտեսապէս կազդուրվել։ Ապա թէ ոչ՝ այսպէս պարտքերի տակ մնալով կարող է նոյնիսկ քաղաքային վարչութիւնը լուծվել և դէպուտատութեան վերածվել, որ նշան է յետադիմութեան, որը ցանկալի չէ թէ մեզ՝ քաղաքացիներիս և թէ կառավարութեան համար...

Ֆարս

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Այսօր, յուլիսի 25-ին, երեկոյեան ժամը 8 ին տեղի կունենայ կայսերական կովկասեան բժշկական ընկերութեան վարչութեան արտակարգ նիստը, որտեղ կը կարդացվի ընկերութեան ժամանաժողովի գեկուցումը հակախօլերային պատրաստման մասին։ Տ. Ն. Խարազեանը տեղեկութիւն կը տայ «խօլերային համաճարակի ընթացքի մասին Վօլգայի շրջանում և Կովկասում վերջին տարիներս» և ապա քննութեան կառնվի այն հարցը՝ թէ ինչ միջոցներ պէտք է ձեռք առնել խօլերայի դէմ՝ եթէ նա սպառնալու լինի Կովկասին ու Թիֆլիսին։

◆ Դումայի տնտեսական մասնաժողովի նիստում որոշված է պակասեցնել հացի և մսի սակագինը։ Հացի համար սահմանված են հետևեալ գները. փռի հացի առաջին տեսակը ֆունտը $4^{1}/_{2}$ կ., երկրորդ տեսակը՝ 4 կ. և երրորդը՝ (բժանօյը) 3 կ., թոնիրներում թխած հացի ա. տեսակի ֆունտը 5 կոպ. և երկրորդը՝ $4^{1}/_{2}$ կ.։ Տաւարի մսի ֆունտը՝ 11 կոպ., գառինը՝ 10 կ. փոխանակ 11-ի և ոչխարի միսը՝ 13 կոպ. փոխանակ 15-ի։

◆ Թիֆլիսի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետի հրամանով «Երկրի Ձայնը» շաբաթաթերթը դադարեցված է զինւորական դրութեան տևողութեան ամբողջ ժամանակամիջոցում։

◆ Էլեկտրաքարշի ծառայողների շրջանում կատարվող խուզարկութիւններն ու կալանաւորութիւնները շարունակվում են։ Մի քանի օր առաջ կալանաւորված են մօտ եօթ հոգի։ Մինչև այսօր կալանաւորների թիւը հասել է 60 հոգու։

◆ Ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետի հրամանով Նիկիֆոր Պաւլովիչ Տասարկան իբրև հասարակական հանգստութեան և պետական կարգապահութեան համար վնասակար մի անձ արտաքսվում է գեներալ-նահանգապետութեան սահմաններից ամբողջ զինւորական դրութեան տևողութեան ժամանակամիջոցում։

◆ Ինչպէս հաստատ աղբիւրից հաղորդում են «Бирж. Вѣд.» թերթին, Կովկասի Փոխարքայ գեն.-ադիւտ. Վօրօնցօվ-Դաշկովը այս օրերս Պետերբուրգ կը գնայ։

◆ Թիֆլիսի նահանգական վարչութեան բժշկական բաժանմունքը մտադիր լինելով նահանգի մէջ ծաղկի պատուաստումը պարտադիր դարձնել, հարցապնդում է արել քաղաքային վարչութեանը՝ թէ ինչ դրութեան մէջ է գտնվում ներկայումս ծաղկի պատուաստման գործը քաղաքում և համապատասխանո՞ւմ է նա, արդեօք, պահանջներին։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը առաջարկել է քաղաքային վարչութեանը քաղաքի մէջ խօլերայի ներմուծումը արգելելու նպատակով ձեռք առնել հարկաւոր միջոցները, ղեկավարվելով առաջին տարիներում հրատարակված հրահանգներով։ Նոյնանման հրահանգներ տրված են նաև Թիֆլիսի ոստիկանապետին և միւս իշխանութիւններին։ Գիւղական իշխանութիւնները պարտաւոր են անմիջապէս հաղորդել պրիստաւներին իրանց շրջանում երևացող տարափոխիկ հիւանդութիւնների մասին։

◆ Թիֆլիսի ոստիկանապետը դիմել է քաղաքային վարչութեանը խնդրելով քաղաքի շրջանում Կուր գետի ափերը մաքրել տալ։

◆ Մուխրանեան կամուրջի քարէ մասերը շինելու համար աճուրդի ժամանակ առաջարկութիւն են արել շինելու 99,700—127,040 րուբլի գներով։ Կապալը դեռ ևս յանձնված չէ ոչ ոքի։ Դուման յատկացրել է այդ նպատակով 150,000 րուբլի։ Մնացեալ գումարով մտադրութիւն կայ շինել գետափը և կամուրջի համար լրացուցիչ ամրութիւնները։

◆ Ներկայ տարւայ յունվարի 1-ից մինչև յուլիսի 20-ը քաղաքային դրամարկղում ստացված է մօտ 322,000 րուբլի մուտք. անցեալ տարի նոյն ժամանակամիջոցում ստացված էր 275,000 րուբլի։

◆ Թիֆլիսի էլեկտրաքարշի վերատեսչի բողոքի համաձայն, Կովկասի Փոխարքան փոխել է էլեկտրաքարշի գործածութեան եղանակի և պահելու մասին կայացրած պարտադիր որոշումների 4-րդ և 18-րդ կէտերը։ Դրանցից առաջինը վերաբերում է մի վագոնից միւսը նստելու համար տրված տոմսակների զօրութեանը, որ պահպանվում էին ամբողջ օրվայ ընթացքում, իսկ երկրորդով որոշվում է իւրաքանչիւր գծի վրա երթեւեկող վագոնների ամենապակաս քանակը։

◆ Մեզ հաղորդում են, որ աւճալեան Ջրանցքից մօտ 400—500 քայլ հեռաւորութեան վրա գտել են 14—15 տարեկան սիրունադէմ մի սպանված աղջիկ։ Սպանվածը հագնված է համեստ, գլխարկը ընկած է իրանից քիչ հեռու, ականջի օղերը և ժամացոյցի շղթան մնում են վրան։ Ըստ երևոյթին սպանութիւնը կատարել են աղբիւրի մօտ, և ապա տարել ձգել են մարմինը եղէգնուտի ու մացառների մէջ։ Ենթադրում են, որ բռնաբարված է զոհը։ Սպանութեան դէպքի մասին յուլիսի 22-ի երեկոյեան հաղորդված է գաւառական ոստիկանական վարչութեանը, բայց մինչև այսօր էլ դիակը ընկած է [illegible] և արդէն սկսում է նեխվել։ Սպանվածի արտաքինից կարելի է եզրակացնել, որ նա ազգով հայ է կամ վրացի։ Տէր ու տիրական ոչ ոք չէ դուրս եկել առայժմ։

◆ Էջմիածնից մեզ հաղորդում են, որ Բիւրականի մօտիկ Թուրք Ագարակ գիւղում յուլիսի 20-ին տեղական ռուսական դպրոցի երկու թուրք աշակերտների միջև ընդհարում է տեղի ունենում, որի ժամանակ կողմերից մէկը ատրճանակի գնդակով սպանում է միւսին և փախչում։ Ագարակը այն Սուլթանովի գիւղն է, որի հարազատ որդին Դարաչիչագում սպանեց իր ընկեր աշակերտին։

◆ Ստացանք՝ «Սիրոյ երգեր, բանաստեղծութիւնների ընտիր ժողովածու», հրատարակ. Մ. Եփրիկեան, 16 էջ, Թիֆլիս, գինն է 5 կոպ.։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Յուլիսի 22 ին, Ստրելկովայա փողոցում № 7 տան մէջ ապրող Եկատերինօդարի բնակչուհի Զինաիդա Միրօշնիկովան խաբելով իր բնակարանն է հրաւիրել անդրկովկասեան երկաթ. վարչութեան դրամարկղի ասաց պահապան Նիկիֆոր Զինչենկոյին և, օգուտ լաւ հարբեցնելուց յետոյ, գրպանից հանել է նրա մօտ եղած 50 ր.։ Զինչենկոն այդ բանը նկատել է միայն այն ժամանակ, երբ դուրս է եկել փողոց։ Միրօշնիկովան կալանաւորված է ու յանձնված դատաստանական իշխանութեան ձեռքը։

◆ Յուլիսի 23 ին, Գրիբօէդովսկայա և Գաւրիլովսկայա փողոցների անկիւնում № 2 տան մէջ ապրող գնդապետ Ալէքսանդր Ջրօմիրսկին յայտնել է ոստիկանութեանը, որ նոյն օրը անյայտ գողեր բնակարանի բաց պատուհանից ներս մտնելով գողացել են 60 րուբլու արժողութեամբ զանազան իրեղէններ։ Գողացված իրերը և գողերին գտնելու համար ձեռք են առնված միջոցներ։

◆ Յուլիսի 23 ին, ցերեկվայ ժամը 2-ին, Մէյդանում, Թիֆլիսի քաղաքացի Ալեքսէյ Սկլադչիկովը գողանալով Թիֆլիսի բնակիչ Զաքար Բախտեօզովից արծաթէ ժամացոյցը սկսում է փախչել, բայց բռնվում է և յանձնվում իշխանութեան ձեռքը։

◆ Յուլիսի 22 ին, երեկոյեան ժամը 10 ին, Մօլօկանսկայա փողոցի վրա № 56 տան մէջ գտնվող պարսկահպատակ Ալի Ալիմ օղլու պանդոկն են մտնում Մաշադի Աբբաս Ահմադ օղլին և Մաշադի Իրզա Ալի օղլին ու սկսում են կռւել իրար հետ, որի ժամանակ առաջինը վերցնում է աթոռը և խփում երկրորդին։ Մաշադի Իրզա Ալի օղլին էլ իր կողմից դանակով վիրաւորում է հակառակորդին կողքից, որից յետոյ երկուսն էլ անյայտանում են։ Ոստիկանութիւնը միջոցներ ձեռք առնելով, կալանաւորել է երկու մեղադրեալներին և յանձնել դատաստանական իշխանութեանը։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Յուլիսի 21-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, Բագուի մաքսային նահանգական վարչութեան պաշտօնեայ Մեֆոդի Նիկ. Կալինօվսկին, երբ գնում է նոյն վարչութեան քարտուղար Ա. Ն. Վօյնից 1156 ր. 13 կ. փող ստանալու ծառայողների ռոճիկները բաժանելու համար, դեռ ևս գանձատանը չը հասած՝ Կալինօվսկին հանդիպում է մաքսատան նախկին գրագիր Իվան Լուգանովին, որը կասկածելի վարքի տէր մարդ էր, ուրիշ երկու տեղացիների հետ միասին։ Կալինօվսկին փողը ստանալով, և կասկածելով որ մի գուցէ իրան են հետամուտ լինում նրանք, գնում է դէպի Մերկուրիէվսկայա փողոցը, անցնում է Օլգինսկայա և այնտեղից էլ ապա Նիկոլայեվսկայա։ Հազիւ էր նա հասել Պերսիդսկայա և Վրանգելսկայա փողոցների անկիւնները, երբ մօրթէ փափախ հագած մի տեղացի թուրք յարձակվում է նրա վրա գոռալով՝ «տուր փողերը»։ Կալինօվսկին հանում է ատրճանակը և ուզում է պաշտպանվել, բայց հէնց այդ միջոցին օգնութեան են շտապում իրանց ընկերոջը միւս երկու չարագործները, որոնցից մէկը Լուգանովն էր, և չեն թոյլ տալիս նրան կրակելու։ Կալինօվսկին առանց շփոթվելու սկսում է օգնութիւն աղաղակել, որի ձայնից վրա են հասնում մօտակայ գորոդօվօյները և սկսվում է գնդակաձգութիւն երկու կողմերի միջև։ Այնուամենայնիւ կողոպտիչներից երկուսը չեն կարողանում փախչել և բռնվում են. դրանցից մէկը ինքը Լուգանովն է, իսկ միւսը բագուեցի Մամեդ-Ղուլի Աբբաս-Ղուլի օղլին։ Երրորդը փախել է։ Գողակաձգութեան միջոցին ոչ ոք չէ վիրաւորվել («Б.»)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Ոստիկանական դեպարտամենտը շրջաբերականներով պահանջել է բոլոր բանտապետներից երկու շաբաթվայ ընթացքում ստատիստիքական տեղեկութիւնները ներկայացնել յունվարի 1 ից մինչև յուլիսի 1-ը բանտերում պահվող կալանաւորների թւի մասին։ («Веч.»)

◆ Լրագիրները հաղորդում են, որ մօտ ժամանակներս Պետերբուրգ է գնալու Հօհենցօլլերնների տան յայտնի անդամներից մէկը Վիլհելմ կայսրի նախաձեռնութեամբ անձամբ բանակցութիւն վարելու համար։

◆ Պետերբուրգի համալսարանում այս տարի ընդունված են՝ իրաւաբանական ֆակուլտետում 1200 հոգի, պատմական-լեզուագիտական՝ 500, բնագիտական-մաթեմատիքական՝ 600 և արևելեան՝ 150 հոգի։ Ընդամենը 2500 հոգի ընդունված են նոր ուսանողներ։ («Р. Сл.»)

◆ Վերջին ժամանակներս, մայրաքաղաքի թերթերի ասելով, Պետերբուրգի Գօգօլևսկայա փող. մենամարտ է տեղի ունեցել պատանիներ Տուրկուլի և Ֆեօդօսիէվի միջև, որի ժամանակ առաջինը ծանր վիրաւորվելով տարվել է Մարիինեան հիւանդանոցը։ Վիրաւորը հրաժարվել է որևէ [illegible]ութիւն տալ։ Բայց հիւանդանոցում վիր[illegible] Տուրկուլը, յանկարծ պահանջելով իր մօտ [illegible] բժշկին, յուզվելով ասել է. «Բժիշկ, ես [illegible] հրաժարվեցի որևէ բան ասել։ Այսօր ես [illegible] ասել։ Արդէն շատ վատ եմ զգում ինձ։ Իմ և Ֆեօդօսիէվի միջև մենամարտ չէ պատահել։ Մենք երկուսով էլ սիրահարված ենք մի կնոջ վրա և վճռեցինք երկուսով էլ անձնասպանութիւն գործել»։ Կնոջ անունը տալ վիրաւորը հրաժարվել է։ Ֆեօդօսիէվը ևս հաստատել է ընկերոջ ասածները և նոյնպէս մերժել է ասել կնոջ անունը։ («Веч.»)

◆ Մոսկվայի նահանգական զեմստվօն ստացել է սենատի բացատրութիւնը, որի համաձայն հանգուցեալ Պլեվէի յայտնի շրջաբերականը, որով արգելվում էր զեմստվօներին գրքերի հրատարակութեամբ զբաղվել, այժմ համարվում է անհիմն և պէտք է վերացվի։ Զեմստվօյի վրա պարտք է դրված հոգ տանել ազգաբնակութեան կրթութեան մասին և, հետևապէս, մատակարարել նրան օգտակար գրքեր։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Անապա, 14 յուլիսի

«Մշակի» № 145-ում Արմաւիրից գեանգած թղթակցութիւնը առիթ է ներկայացնում տալ ընթերցող հայ հասարակութեանը մի քանի բացատրութիւններ այն բանակռւի մասին, որ ամիսների ընթացքում մղվում էր (այժմ էլ չէ դադարած) մի կողմից՝ մեր, միւս կողմից՝ Արմաւիրի մէջ բոյն դրած բազմանդամ օլիգարխիայի։ «Терекъ»-ը Վլադիկավկազում, «Кавк. Курорт. Листокъ»-ը Պետիգօրսկում, «Новая Заря»-ն Եկատերինօդարում, «Приазовскій Край»-ը, «Южный Телеграфъ»-ը Րոստովում և այլն —ահա այն թերթերը, որոնք օր օրի վրա ապագրում են իրանց սիւնակներում այդ կուլին վերաբերվող բազմաթիւ յօդուածներ։

«Մշակի» թղթակից պ. Դիւանը, փաստացաբար թէ անգիտակցաբար, յամենայն դէպս՝ թւում է, թէ իր յօդուածում հետևել է «նեա շիշ եանըն, նեա քէբաբ» առասացուածքի իմաստին, ուրիշ խօսքով—«чтобъ и волки были сыты и овцы цѣлы»։

Ինչ վերաբերվում է «Մշակ» ի Խմբագրութեան պ. Դիւանը, Թաւրիզի առաջնորդարանի մասին...

Անգլիացի նշանաւոր ժուռնալիստ մը անգամ մը կը յայտնէր, թէ թիւրք կառավարութեան կողմանէ զանազան պատուէրներ կը տրուի հեղ մը գերմանական և անգլիական գործարաններու, և գերմանականները կը յաջողին ձեռք բերել դանոնք՝ անգլիական քանի մը հազար ոսկի աւելի ուզելնուն համար, որովհետև այդ աւելորդ հազարները պաշտօնեաներուն գրպանը պիտի մտնեն։

Բայց նոյն այս գրաւիչ պարագաներն իսկ անկարող են խելքի տէր մարդիկ և փարթիկաները հրապուրել և Թիւրքիոյ վրայ կրկին դնել, վասն զի ադլինքին վրայ շատ կասկած չունին, որքան որ ալ «Մօտաւոր Արևելքի» ֆինանսական բաժինը Թիւրքիոյ փտախտաւորուած ֆինանսը երկինք բարձրացնէ և արեւու ճաճանչներուն նման փայլուն ցուցնէ զայն։

Անհատական փորձառութենէ քաղուած օրինակներ բաւական կը պարզեն ճշմարտութիւնը մեր գրածներուն։

Բաւական ժամանակ առաջ Արևելեան Րումէլիի Մարիցա գետին վրայ կամուրջ մը կառուցանելու համար Պօլսոյ մեծ հայ առևտրական հաստատութեան մը specification մը կը յանձնուի, որպէս զի գին մը տան։ Ասոնք կը գրեն Լօնդօն, խնդրելով միանգամայն որ իրենք գործին մէջ մասնակցութիւն ունենալ չեն ուզեր ուղղակիօրէն, և այն անգլիական ընկերութիւնը, որ յանձնառու կըլլայ գործին, բացէն իրենց համար որոշ կօմիսիօն մը պահէ, որովհետև գիտէին, թէ այդպիսի ընթացք մը որքան սուղի կը նստի վրանին։ Երկու մեծ մեքենագործական ընկերութիւններ պատրաստակամութիւն յայտնեցին ուշադրութեան առնել խնդիրը՝ պայմանաւ որ նախ իրենց քննիչը երթայ և եղելութեանց տեղեկանայ։ Մեծ եղաւ Լօնդօնի ճիւղին զարմանքը, երբ քանի մը շաբաթ վերջ իւրաքանչիւրէն նամակ մը եկաւ, յայտնելով գործը ստանձնելու անկարողութիւննին։ Երբ պատճառներուն խորը մտնել ուզեցինք, տեսուչը փակ ձեռով մը ըսաւ թէ տեղեկութիւն ստացած էին որ նախապատրաստական գործերու և դեռ առաջին քայլէն իսկ տրուելիք բաղշիշներու ըսկան իսկ չարժեր, քանի որ հոդ ոչ կամուրջ շինել կարելի է և ոչ ալ մտադրութիւն կայ...

Այս միևնոյն պարագան քանի մը այլ խնդրոց առթիւ ևս կրկնուելով, բարձրակէտը հասաւ այն պահուն, երբ Լօնդօնի հռչակաւոր էլեկտրական ընկերութենէ մը գին ուզեցինք Պօլիս էլեկտրական ույժ ներմուծելու համար... Յաջորդ օր տեսուչը եկաւ գրասենեակ և երբ խնդիրը պարզաբանեցինք՝

— Ո՛հ,—ըսաւ,—կերևի թիւրք պաշտօնեաները կրկին դրամական նեղ վիճակի մէջ կը գտնուին, որ այս միևնոյն գործը յառաջ բերած են։ Սա շատ հին պատմութիւն մըն է,—վրայ բերաւ բանիրուն ձևով,—և մեր առաջին փորձառութիւնը բաւական եղաւ, որպէս զի գլուխնիս նոր վտանգի և ծախսերու ներքև չդնենք...

Այս խրոխտութիւնները յառաջ կը բերեմ, ցուցնելու թէ «Մօտաւոր Արևելք» հանդէսի հրատարակիչները որքան գիտակից են տիրող կացութեան և կը ջանան նորանոր զօներ գտնել թիւրքական անօթի և ագահ մնացած պաշտօնեաներուն համար։ Բայց կը տարակուսինք որ հաւնձքը շատ առատ ըլլայ։ Դրամատէրեր իրենց ոսկիներուն յարգը գիտեն և երկու անգամ չեն խաբուիր։

Մինաս Ցոլակ

[illegible]

կուի ընթացքին։ Շահագրգռուած էին բացի վարկային հիմնարկութիւններից, նոյնպէս և իրաւաբաններն ու մանկավարժները։ Հարցը սկզբունքային էր և լուծվեց նա ոչ յօգուտ Արմաւիրի օլիգարխիայի։ Դա տեղական փոխադարձ վարկի ընկերութեան ստատուտի 73-րդ յօդուածի իմաստի ըմբռնումն էր։ Պէտք է ասել նախօրօք, որ մի պատահականութիւն էր միայն, եթէ անխուսափելի այդ կռիւը սկսվեց փոխադարձ ընկերութեան պատերի մէջ։ Կռիւը միևնոյն է՝ պէտք է սկսվէր, որովհետև դա մի ժողովրդական պահանջ էր, այդպէս էր թելադրում ժողովրդի դրութիւնը, որ միանգամայն գերված էր մի խումբ մարդկանց ձեռքում... իսկ ո՞ւր կամ ե՞րբ կը սկսվէր կռիւը—կախված էր հանգամանքներից։

Յիշեալ 73-րդ յօդուածի հիման վրա, ընդհանուր ժողովը իրաւունք ունի ընկերութեան տարեկան արդիւնքից զանազան նպատակների համար որոշ բաժին հանել, իսկ արդիւնքի մնացած մասը, իբրև դիվիդէնտ, պարտաւոր է բաժանել անդամների մէջ համապատասխան սմեն մէկին բացած կրեդիտի։ Կրթութեան գործին յատկացնելիք բաժինը միայն 2% է։ Տարիների ընթացքում 73-րդ յօդուածը խախտվում էր, չը նայած անդամների ստուար մեծամասնութեան բողոքին ու տրտունջին։ Ժողովրդական կրթութեան յատկացվում էր միշտ 2%-ից աւել։ Ժողովրդական կրթութիւն ասելով չը պէտք է լայն մտքով հասկանալ Արմաւիրի վերաբերմամբ։ Այստեղ տիրող ամենազօր օլիգարխիան գիտակցաբար խախտելով յիշեալ յօդուածը՝ նուիրաբերած գումարները ամբողջապէս ստանում էր ինքը միայն և շահագործում իր սեփական այսպէս անուանված արտօնեալ կրթական հիմնարկութիւնների օգտին։ Ոչ մի այլ ուսումնարան կամ հիմնարկութիւն չէր կարողանում բաժին ստանալ այդ գումարներից։ Իսկ ի՞նչ են ներկայացնում իրանցից օլիգարխիայի կրթական հիմնարկութիւնները, ի՞նչ սիստեմով են ղեկավարվում և կամ ի՞նչ հոգի է այնտեղ տիրապետում—դրա մասին պէտք է հարցնել տեղական ժողովրդից, որ զգուանքով է խօսում (թէև վախից շշուկով) օլիգարխիայի և նրա գործունէութեան մասին։ Հակառակ լինել մի Տօլստոյի, մի Պօբեդօնօսցեվի կրթական սիստեմին՝ դա դեռ չէ նշանակում—դէմ լինել, ընդհանրապէս, ժողովրդի կրթութեան էութեան։ Եթէ պարլամենտը մերժում է հաստատել այս կամ այն մինիստրի, դիցուք ժողովրդական լուսաւորութեան, առաջարկած նախահաշիւը, բիւջէն, միամտութիւն կը լինէր պնդել, թէ պարլամենտը, առհասարակ, դիմէ ժողովրդի կրթութեան գործին, ըստ էութեան։ Նոյնը պէտք է ասել և Արմաւիրի փոխադարձ ընկերութեան վարմունքի մասին դէպի տեղական ինքնակալ օլիգարխիան, որին նա մերժեց տալ աւելի, քան որոշված է 73-րդ յօդուածում։ Օլիգարխիան կորցրել է ժողովրդի վստահութիւնը։ Ժողովուրդը նրան այլ ևս չէ հաւատում, բաւական չէ այդ—չէ վախենում... Իսկ պէտք է ասել, որ օլիգարխիայի ազդեցութեան գլխաւոր հիմքը վախն էր, որ նա կարողանում էր ներշնչել ժողովրդին։

Ընկերութեան կանօնադրութ. 73-րդ յօդ. տալ այն իմաստը, որը ձգտում էր տալ օլիգարխիան, վտանգաւոր է և ուրիշ շատ տեսակէտներից, եթէ մի կողմ թողնենք սէնտիմէնտալիզմը, կոկորդիլոսի արցունքները, ու հարցին օբիեկտիվ կերպով, խստակ ձեռներով մօտենանք։ Նախ և առաջ, եթէ մի օրէնք, մի կանօն չէ վերացված, նա պէտք է գործադրվի բառի ու նշանակութեան ամենախիստ մտքով։ Փոխիր օրէնքը պատշաճաւոր կերպով, կամ ոչնչացրու նրան—դա այլ հարց է։ Իսկ դիտմամբ կեղծ ըմբռնել և կեղծ գործադրել գոյութիւն ունեցող օրէնքը—կը նշանակէ մտցնել ժողովրդի մէջ դէմօրալիզացիա, անբարոյականացնել ամբոխը, կորցնել նրա հաւատը և յարգանքը դէպի օրէնքը առհասարակ։ Օլիգարխիան անբարոյականացնում էր ամբոխին իր գործելակերպով։ Նրա դէվիզներից մէկը՝ «նպատակն արդարացնում է միջոցները»։ Իսկ ըստ մեզ՝ ոչ մի սուրբ նպատակ չէ կարող արդարացնել կեղտոտ միջոցները, բռնութիւնը, կեղծիքը և այլն։ Օլիգարխիան ասում էր, թէ բանկի տէրը ընդհանուր ժողովն է և, ուրեմն, սրա մեծամասնութեան քմահաճոյքը։ Մենք համաձայնվում ենք մասամբ և որոշ հարցերի վերաբերմամբ այդ թէզիսի հետ, բայց և աւելացնում. իսկ ընդհանուր ժողովի տէրը նրա կանօնադրութիւնն է, ստատուտը, որի սահմաններից ոչ մի անդամ, ոչ մի ընդհանուր ժողով դուրս գալ չէ կարող։ Եթէ մի րօպէ ենթադրենք, որ ընդհանուր ժողովը կարող է անել, իբրև տէր բանկի, ինչ քէֆն ուզենայ, այդ ժամանակ հարց է առաջ գալիս. ապա ո՞վ և ի՞նչը կարող է դէմ գընալ ընդհանուր ժողովի անսահման քմահաճոյքներին... Այսօր նա կարող է 2% տալ որոշ նպատակի, վաղը 3%, միւս օրը 5%, 10%, 15% և այլն,—ու վերջապէս ամբողջ արդիւնքը, զրկելով անդամներին միանգամայն դիվիդէնտից։ Ուրեմն, անդամը կրում է փոխադարձ վարկի վընասները և չէ ստանում ոչ մի արդիւնք, դիվիդէնտ։ Այդ տեսակ բանկ աշխարհիս երեսին, գոնէ արդի սօցիալական-տնտեսական պայմաններում, գոյութիւն ունենալ չէ կարող։ Մօտենանք հարցին այլ կողմից։ Այսօր թագաւորում է Արմաւիրում իրան առաջադէմ յորջորջող օլիգարխիան։ Վաղը

նա կարող է տեղի տալ մի այլ զուտ սևհարիւրեակային թայֆայի, որ գերակշռող դեր կը ստանայ փոխադարձ վարկի շէնքում։ Երևակայեցէք, որ նա, այդ նոր թայֆան, սկսում է նոյն կերպով շահագործել իր նպատակների համար 73-րդ յօդուածը։ Առաջին կամ երկրորդ ժողովում ձայների բազմութեամբ վճռում է նա տալ 25%, կամ էլ աւելին ընկերութեան արդիւնքներից յօգուտ իսկական պատրիօտների թէյատների, ուր ստացվում են միայն «Вѣче», «Знамя» և այլ նմանօրինակ թերթեր ու բրօշիւրներ։ Ի՞նչ կասէր օլիգարխիան... Իսկական պատրիօտներն էլ են խօսում ժողովրդի կրթութեան անունից, ինչպէս և օլիգարխիան։ Suirgeneis են, ի հարկէ, երկուսի հայեցակէտերը այդ հարցում... Եթէ այս պայքարի մէջ օլիգարխիան ունենար, իսկապէս, իր ետևից ժողովրդական մասսան, ինչպէս ինքն է սիրում յոխորտալ, նա չէր կրի այն ամօթալի պարտութիւնը, չը նայած իր զարմանալի կազմակերպութեան, հանած ադմուկին և ոչ վայելուչ միջոցներին, որոնց նա դիմեց անխտիր կռւի ամբողջ ընթացքում... Ընդհանուր ժողովներում և մամուլի մէջ կորցնելով իր դիրքը ու հմայքը, նա, վերջ ի վերջոյ, դիմեց ֆինանսների մինիստրութեան օգնութեան։ Սակայն մինիստրն էլ մերժեց օլիգարխիայի գանգատը ու պատճառաբանութիւնները։ Նա հրամանագրեց (այս օրերը ստացվեց թուղթը) ընկերութեան կանօնադրութիւնից դուրս չը գալ։ Ահա սրն փաստերը և կռւի կարճառօտ պատմութիւնը։

Մնում է մեզ մի քանի խօսք ասել, թէ ի՞նչ է այդ նշանաւոր օլիգարխիան։

Դա մի մեծ թայֆա է, բաղկացած փաստաբաններից, բժիշկներից, բանկիրներից, մակլէրներից, վաճառականներից և այլն։ Բառիս բուն նշանակութեամբ, մի զօրեղ կօնգլօմէրատ, զանազանատարր, բայց միացած ընդհանուր անձնական շահերով... Տասնեակ տարիների ընթացքում կազմակերպվել է օլիգարխիան, ուժեղացել, նորոգվել, սակայն նրա կորիզը, ղեկավարները մնում են մինչև այժմ նոյն մարդիկ՝ «Ով մեզ հետ է, մերն է, ով մեզ հետ չէ, մեր թշնամին է»—ահա օլիգարխիայի դէվիզներից մէկը։ Ոչ մի նորեկ բժիշկ, փաստաբան չէ կարող դիմանալ օլիգարխիայի գրոհներին, եթէ նա համարձակվի իրան անկախ յայտարարել, որովհետև տեղական հասարակական կարծիքը օլիգարխիայի ձեռքումն էր, դա նրա մենաշնորհն էր, նա էր հասարակական արժէքների կուրսը որոշում... Ամեն տեղ նստած էին օլիգարխիայի մարդիկ, գործակալները։ Օլիգարխիան ունի իր սեփական գրողների շտաբը։ Երբ մի որևէ հարցում շօշափվում կամ վտանգվում է օլիգարխիայի օգուտը, միաժամանակ և իսկոյն զանազան պարբերական թերթերում երևան են գալիս տենդենցիօզ, միտումաւոր յօդուածներ պաշտպանելու օլիգարխիայի կամ սրա այս և այն անդամի շահերը... Մի սարսափելի վայնասուն է սկսվում մամուլի մէջ։ Խօսում և գրում են բարձր գաղափարների, ժողովրդի, պրօլետարիատի կրթութեան անունից... Բայց այդ բոլոր ցուցանկարների տակ թագնված է թայֆայի ինտերեսը, փորի հարցը։ Որքա՜ն դժուարութեամբ էր աջողվում մեզ այս ծանր ու անհաւասար կռւի մէջ համոզել այս կամ այն թերթի խմբագրութեան զետեղել և մեր յօդուածները, մեր հերքումները։ Օլիգարխիան կարողացել էր մինչև այժմ շլացնել իր խարուսիկ, փայլուն կեղևով շատ թերթերի։ Մոլորեցնել հասարակական կարծիքը շինծու, նոյնիսկ սուտ լուրերով, աղաւաղած փաստերով—դա օլիգարխիայի կռւի զէնքերից գլխաւորն է, որ հաստատեց դատաստանական քննիչ պ. Զարէբօվ «Южный телеграфъ»-ում։ Պ. Զարէբօվը, իբրև նախագահ բոլոր, գրեթէ, ընդհանուր ժողովների, մի բաց նամակով յիշեալ թերթի մէջ երևան հանեց մամուլի մէջ օլիգարխիայի կողմից տարածված կեղծիքները...

Արմաւիրը մի հարուստ առևտրա-արդիւնաբերական և գիւղատնտեսական կենտրոն է։ Արդ՝ ի՞նչ է արել «առաջադէմ» օլիգարխիան տասնեակ տարիների ընթացքում Արմաւիրի և իր շրջակայքի համար։ Իսկ օլիգարխիան ժողովրդի գրպանից տարեկան ծախսում է 50—60 հազարներ, եթէ ոչ աւելի։ Ո՞ւր են գնացել այդ ահագին գումարները։ Ո՞ւր են օլիգարխիայի մատուցած դրական օգուտները։ Ո՞ր ընտանիքի համար գէթ մի հատիկ կարգին գրագէտ արհեստաւոր, գիւղատնտես պատրաստեց նա։ Միթէ օլիգարխիան կարծո՞ղ է իրան թէթև վրա արդարացնել նրանով, որ պահպանում է մի երկու հատ ողորմելի ուսումնարան։ Որևէ ջանք գործ դրե՞ց օլիգարխիան համոզել արմաւիրցիներին և հիմնել գէթ մի առևտրական կամ արհեստագիտական, գիւղատնտեսական ուսումնարան ինչ-որ ագիւղատնտեսական ուսումնարանի փոխարէն Ալէքսանդրեան ուսումնարանի փոխարէն, որ ի զուր կլանում է մօտ 30—35 հազար ր. տարեկան։ Իսկ Արմաւիրի ժողովուրդը, մանաւանդ բնիկը, պէտք ունի ոչ թէ կլասիքական գիմնազիայի, այլ գիւղատնտեսական և տեխնիքական ուսումնարաններ։ Մատը մատին չէ խփել օլիգարխիան այդ ուղղութեամբ, ընդհակառակ կը խոչընդոտ է հանդիսացել շատ այդպիսի կարևոր հարցերում։ Փաստե՞ր, որքան ուզենաք։ Իսկ ժողովրդական հազարները ի զուր տեղը շնորհիւ և ի փառս օլիգարխիայի յամառութեամբ ջուրն են ծափվ(ե)լ... Ինչ՞և. ի մէջ այլոց, որպէսզի չը տուժեն արտօնեալ, մենաշնորհ վայելող օլիգարխիայի սնանկ ուսումնարանները աւելորդ կօնկուրենցիայից... Ստանալով մեծաքանակ գումարներ, որոնք ժողովվում են, գրեթէ, թիւրքական սիստեմով, օլիգարխիան դարձեալ արցունքներ է թափում, սրա-նրա գրպանը խոթում իր ձեռքը, որովհետև պարտքերի մէջ խրրված է, որ հասնում են հարիւր հազարի... Հէքիաթ չէ սա։ Վերջին ընդհանուր ժողովում Արմաւիրի փոխադարձ կրեդիտի անդամները, որպէսզի շեշտակի յայտնեն օլիգարխիային իրանց անվստահութիւնը, վճռեցին տալ, 73-րդ յօդ. հիման վրա, 2%-ը ոչ թէ միայն օլիգարխիայի «արքունական» դպրոցներին, այլ և հայ ու գերմանական ուսումնարաններին։ Դա մի չը լսված խիզախութիւն էր հասարակութեան կողմից գնալ ընդդէմ օլիգարխիայի բարձրագոյն կամքին... Տասնեակ տարիներ, կլկնում

ենք, օլիգարխիան հպատակութեան մէջ է պահել ժողովրդին մի օրինակելի ճարպկութեամբ, տեղ ահով ու սարսափով, տեղ խաբէութեամբ, շոյելով կամ կաշառելով։ Օլիգարխիայից վախենում էին և հիմա էլ մասամբ վախենում են։ Դա ունի իր որոշ պատճառները, որոնց մասին մենք լռում ենք։ Ասել, թէ օլիգարխիան ղեկավարվում է մի ընդհանուր սօցիալական-քաղաքական ծրագրով—սխալ կը լինէր։ Աչքի առաջ ունեցէք նրա խայտաբղէտ բաղադրութիւնը, ուր մտնում են և կապիտալիստ բանկիրը և մանր բուրժուա՝ փաստաբանները, և պրօլետար գործակատարը։ Շնորհիւ իր գերազանց կազմակերպութեան, երկաթէ դիսցիպլինային—օլիգարխիան հրամայում էր ոչ միայն Արմաւիրում, այլ և բոլոր մանր ու խոշոր կենտրոններում՝ փռված Հիւսիսային Կովկասում։ Ամենուրեք վխտում են նրա ներկայացուցիչ-ագէնտները։

Երբ առաջին գնդակը պայթեց մամուլի էջերում, ուղղված օլիգարխիայի դէմ, ժողովուրդը մի տեսակ շուարման մէջ ընկաւ, որովհետև շօշափված էր նորին մեծութեան՝ օլիգարխիայի պատիւը... Մեզ խրատներ էին կարդում թողնել ապարդիւն և անհաւասար կռիւը, մանաւանդ որ մենք «կուսակիցներ», ինչպէս պնդում է «Մշակի» թղթակիցը, չունենք։ Մենք ունենք այս կռւում անանուն համակրողներ, «ձայն», «քուէ» տուողներ, բայց ոչ կուսակիցներ։ Ճիշտ է, ժողովրդի մեծամասնութիւնը իր ձայնը տալիս էր մեզ (օր., 25 ձայն ստանում էր օլիգարխիան, իսկ մեզ մնում էր 125 ձայն), բայց գաղտնի քուէարկութեամբ։ Օլիգարխիան միշտ պահանջում էր որոշ նպատակով բաց քուէարկութիւն։ Դա էլ բնորոշ է։ Ի՞նչ ասել այն անթիւ խնսինուացիաների մասին, որ տարածեց օլիգարխիան, դիմելով նոյնիսկ «դինիմի սօյդի» սիստէմին։ Բայց «սուտի ոտները միշտ կարճ են»։ Այս կռիւը մենք սկսեցինք յանուն ժողովրդի ազատագրութեան օլիգարխիայի լծի տակից։ Ո՛չ մի անձնական հաշիւ կամ միտում դեր չէր խաղում մեր գործունէութեան մէջ—դա ամենքին յայտնի է, յայտնի է և «Մշակի» թղթակից պ. Դիտակին, որ պնդում է այդ իր յօդուածում։ Իսկ ինչ վերաբերում է մեզ ձայն տուողներին կամ համակրողներին, մենք համոզված ենք, որ նրանք ևս ղեկավարվում են գաղափարական միտումներով, սկզբունքի տեսակէտով։

Օլիգարխիան պիտի խորտակվի։

—Ժողովուրդը պէտք է ազատվի բռնութեան ճանկերից։

Ահա սա է մեր նպատակը և մենք վճռել ենք հասնել նրան, չը նայած որ հակառակորդը անհամեմատ զօրեղ է ու ճարպիկ։

Carthaginem delendum esse.

Զաւադ-բէկ Բալուղեան

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳՐ. ԳՈՐԾԱԿԱԼ.

23 յուլիսի

ԼՕՆԴՕՆ։ Կայացաւ ազատ առևտրի միջազգային կօնգրէսի բացումը։ Կօնգրէսին մասնակցում են Գերմանիայի, Ֆրանսիայի, Բէլգիայի, Հօլանդիայի, Դանիայի, Իտալիայի և Միացեալ-Նահանգների ներկայացուցիչները։ Վիճաբանութիւններն սկսվեցին առևտրի մինիստր Ուինստօն Չէրչիլի ճառից յետոյ՝ ազատ առևտրի ազդեցութեան մասին միջազգային յարաբերութիւնների վրա։ Մինիստրը մատնացոյց արեց, որ ազատ առևտուրը նպաստում է խաղաղութեան և միութեան փոխադարձ շահերի հողի վրա, այն ինչ մաքսային հովանաւորութեան քաղաքականութիւնը տանում է դէպի առանձնացումն և ծնեցնում է անվստահութիւն, որը կախումն ունի մեծ ազգերի միջև եղած անբարեացակամութիւնից։ Ազատ առևտուրը միջազգային խաղաղութեան երաշխաւորութիւնն է։ Կանանց ընտրողական իրաւունքի երեք կողմնակիցներ, որոնք աշխատում էին ընդհատել մինիստրի ճառը, դուրս տարվեցին նիստի դահլիճից։

ՖՐԻԴՐԷԽՍՀԱՖԷՆ։ Կոմս Ցէպպելին իր կառավարութեան տակ եղած օդապարիկով յուլիսի 22-ին թռիչք կատարեց, որը պէտք է շարունակվի 24 ժամ։ Կոմս Ցէպպելին դիտաւորութիւն ունի թռիչք անել դէպի Մայնց և շղվելով Ռէյնեան կամուրջից նորից յետադարձ թռիչք կատարել դէպի բարձր։

ԲՕՄԲԷՅ։ Պաւտգարպուրում, Պունի շրջանում, հնդիկների մի աւազակախումբ յարձակում գործեց քրիստոնէական միսսիայի տան վրա և քարեր էր արձակում նրա վրա։ Կալանաւորված են մի քանի մարդիկ։

ՇՏՈՒՏԳԱՐՏ։ Առաւօտեան մօտ 8 ժամին Ցէպպելինի օդապարիկը, փասվելու պատճառով, իջաւ Էխտէրդինգէնի մօտ, դաշտի մէջտեղը։ Էխտէրդինգէնում 3 ժամին կէսօրից յետոյ փոթորիկը կտրեց Ցէպպելինի օդապարիկը խարիսխից, որի ժամանակ հրդեհ առաջացաւ, որը ոչնչացրեց օդապարիկը։ Մի քանի մարդիկ փասուածքներ ստացան։ Ցէպպելինը անփաս մնաց։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Յուլիսի 22-ին Նորին Մեծութիւններ Թագաւոր Կայսրը և Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորօվնա Կատչինօ ուղևորվեցին շնորհաւորութիւններ մատուցանելու համար Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնային։ Նոյն օրն ևեթ Նորին Մեծութիւնները վերադարձան Պետերհօֆ։

ՏԵԱՆՑԶԻՆ։ Մի անյայտ անձ յուլիսի 22-ի գիշերը վիրաւորեց ռուսական հիւպատոս Պօպպէին։ Քննութիւն է կատարվում։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՁԻԱՓԱԽԱՑԻ

Ծխական միդասեան երկսեռ դպրոցի համար ՀԱՐԿԱՒՈՐ է մի փորձված ՍԻԱՑ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

21 դասով, տարեկան 600 ր.: Դիմողները իր [illegible] 500 ր. [illegible] Закаталы, Попечителю арм. церк.-приходской школы Мелкуму Мелкумяну.

(ու. կ.) 2—1

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

[illegible] Միլիտինսկայա, № 3, Խաչատուր Բոչաբեանցին։ 2—1

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մխիթարեանց

[illegible]

(ու. օ.) 100—88

ԲԺՇԿՈՒՀԻ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

Ընդունում է

Ներքին եւ ջղային հիւանդութիւնների [illegible] № 14, [illegible] Пятигорскъ, Верхній бульваръ, д. кн. Гирей. 30—29

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ և 62 առարկաներ

ՀԱՐԿԱՒՈՐ ՉԷ, այլ ԲԵՐԵԼ ՏՈՒԷՔ!

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐԻ ՄՕՍԿՎԱՅԻ ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ՊԱՀԵՍՏԸ

Ուղարկում է { 1 ժամացոյց և նրա հետ 62 առարկայ } միայն **6 ր. 50 կ.**

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ բաց արական կամ կանանց՝ անգլիական պողպատից։ Ռեմօնտուար։ Մեխանիզմը ամուր աշխատութիւն է և հաւաքված արտասահմանեան վարպետների ձեռքով։ Ժամացոյցի ճշտութիւնը ստուգված է, որի մասին երաշխաւորութիւն է տրվում։ 1) Մօդային շղթայ տղամարդի կամ կանանց պարանոցի համար. 2) Շքեղ արտասահմանեան բրէլօկ. 3) Գրպանի ամերիկական ծալվող մկրատ. 4) Ծանապարհորդական գրպանի թանաքաման. 5—6) Ծալվող գործիք մատիտով և գրչով. 7—31) 25 թերթ շքեղ պօստի թուղթ. 32—56) 25 նոյնպիսի ծրար. 57) Բսակ սաղի կաշուից բաժանմունքներով զանազան դրամների համար և 58—62) Գարնիտուր բաղկացած 3 կոճակների և 2 թեքի կոճակներից շքեղ ձևի, որոնց համար մենք բազմաթիւ շնորհակալութիւններ ստացանք։ Գարնիտուրը առանձին վաճառքով արժէ 2 ր. 50 կ.։

Ուրեմն, դուք 6 ր. 50 կոպէկով ստանում էք 63 շատ հարկաւոր առարկաներ։ Բոլորը իրերը փակ ժամացոյցի հետ 7 ր. 50 կ., իսկ արծաթէ խուլ ժամացոյցի հետ ուղարկվում են 13 ր. 50 կոպէկով։

Արկղի մէջ դարսելը՝ ձրիաբար։ Կատարումը՝ ճշտութեամբ։ Ուղարկվում է վերադիր վճարով։

Առաքման համար պէտք է աւելացնել Եւրոպ. Ռուսաստ.—50 կ., իսկ Ասիական—75 կ.։

Լիակատար երաշխաւորութիւն ապրանքի լաւ որակութեան համար

Պատուէրները ուղղել՝ Московскому Центральному Складу Часовъ. Москва, д. Виноградова, № 126.

Յ. Գ. Կանխավճար ուղարկողներին, դրամով կամ մարկաներով, ուղարկվում է ձրի իբրև պրէմիա 10 բաց նամակներ, շքեղ կերպով պատրաստված բուղային ներկերով։

Խնդրում ենք չը խառնել Վարշավայի ֆիրմաների հետ։

20—1

(ու.

ՓՈՂ 100—200 րուբլի **ՓՈՂ**

ամսական կարող է ունենալ իւրաքանչիւրը։ Պաշտօնը, գրագիտութիւնը, նոյնպէս և որևէ տեղ բնակչութիւն ունենալը արգելք չեն լինում։ Ոչ մի դրամագլուխ ունենալ հարկաւոր չէ։ Մանրամասնութիւնները հաղորդվում են անյապաղ և առանց վարձատրութեան։

Հասցէագրել՝ г. Москва, Почт. ящ. 754.

20—1

(ու.)

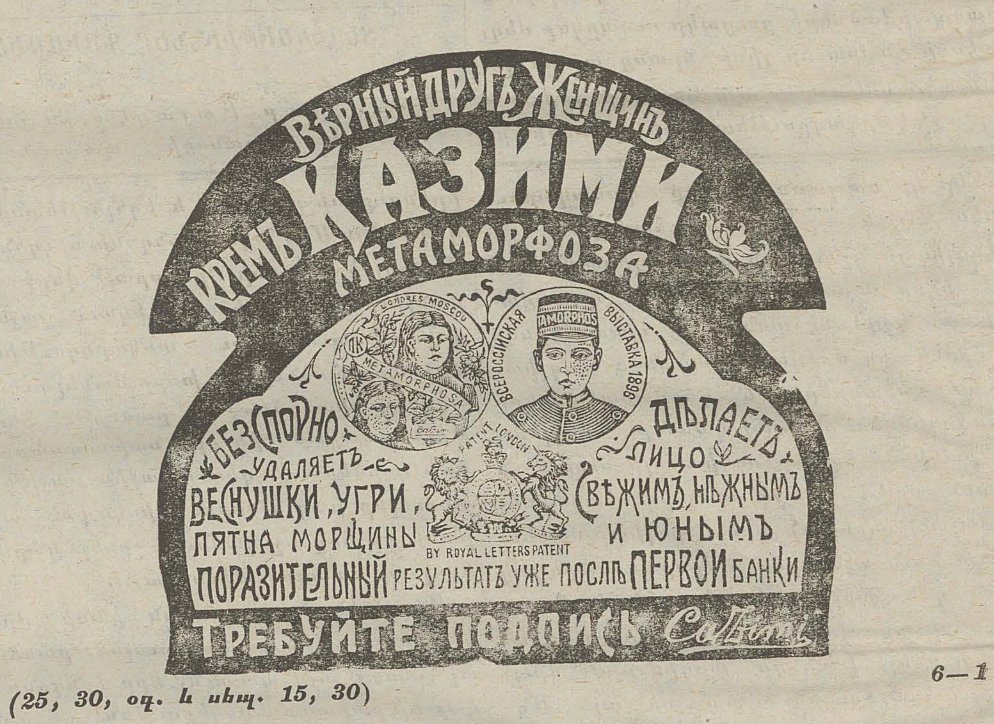

(25, 30, օգ. և սեպ. 15, 30) 6—1

КАВКАЗСКІЯ МИНЕРАЛЬНЫЯ ВОДЫ:

Министерство Торговли и Промышленности.

НАТУРАЛЬНЫЯ СТОЛОВЫЯ ВОДЫ:

„НАРЗАНЪ“ Кисловодскъ.
„ЕССЕНТУКИ“ № 20

Продажа вездѣ. ● Главный складъ въ Пятигорскѣ.

ПРЕЙСЪ-КУРАНТЫ БЕЗПЛАТНО.

(17, 25, 2, 9) 82,038 27—9

Большая Вавилая ул. № 3.

Типографія „Экономія“ Ав. Мугдусіакопова съ С-ми